

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка**

**Факультет іноземних мов
Кафедра теорії і практики перекладу**

Кваліфікаційна робота

**«ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ДЕТЕКТИВНИХ
ТВОРАХ АГАТИ КРІСТІ»**

**Спеціальність 035 Філологія
Освітня програма «Англійсько-український переклад»**

Здобувача другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Паламар Уляни Петрівни

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії і практики
перекладу Конкульовський Володимир
Вікторович

РЕЦЕНЗЕНТ:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької філології
та методики навчання німецької мови
Яцюк Іван Ярославович

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОМУ АСПЕКТІ.....	6
1.1. Фразеологічна одиниця як об'єкт лінгвістичного та перекладознавчого дослідження.....	6
1.2. Класифікації фразеологічних одиниць у сучасному мовознавстві.....	11
1.3. Проблеми перекладу фразеологізмів у художній літературі та специфіка перекладу в межах детективного жанру.....	16
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	25
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АНАЛІЗ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ДЕТЕКТИВНОМУ ДИСКУРСІ АґАТИ КРІСТІ	27
2.1. Авторський стиль Аґати Крісті: лексико-стилістичні особливості та їх відтворення в перекладі	27
2.2. Фразеологізми як елемент художнього світу роману «Вбивство у Східному експресі».....	32
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	41
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У РОМАНІ «ВБИВСТВО У СХІДНОМУ ЕКСПРЕСІ».....	43
3.1. Еквівалентний переклад фразеологізмів: можливості та обмеження	43
3.2. Аналогові та описові способи перекладу фразеологізмів	48
3.3. Трансформаційні прийоми при перекладі фразеологічних одиниць.....	54
3.4. Перекладацькі труднощі та типові помилки при відтворенні фразеологізмів у детективах Аґати Крісті.....	60
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	66
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТКИ	88

ВСТУП

Актуальність дослідження особливостей перекладу фразеологізмів у детективних творах Агати Крісті зумовлена низкою лінгвістичних, культурологічних і перекладознавчих чинників. Фразеологізми як стійкі мовні звороти нерідко несуть у собі глибоке культурне підґрунтя, відображаючи національну ментальність, соціальні уявлення, історичний досвід і традиції мовної спільноти. У творах Агати Крісті вони виконують не лише стилістичну функцію, а й слугують засобом мовної характеристики персонажів, створення образності, гумору або напруги, що є надзвичайно важливим у жанрі детективу.

Переклад фразеологізмів потребує не буквального, а функціонального підходу, оскільки пряма трансляція змісту без урахування мовно-культурного контексту може призвести до втрати смислових та емоційних відтінків. У детективному тексті будь-яке зміщення акцентів, спричинене невдалим перекладом фразеологізму, здатне вплинути на цілісне сприйняття фабули або логіку розвитку подій. Саме тому важливим є дослідження перекладацьких стратегій, які дозволяють не лише зберегти зміст, а й адаптувати фразеологічні одиниці до українського мовного простору, не порушуючи при цьому авторської стилістики.

Крім того, з огляду на популярність творів Агати Крісті в усьому світі, а також широкий спектр україномовних перекладів її романів, зростає потреба у фаховому аналізі мовних засобів, які забезпечують художню якість перекладу.

Об'єкт дослідження – фразеологічні одиниці у художньому тексті.

Предмет дослідження – особливості перекладу фразеологізмів у романах Агати Крісті.

Мета дослідження – проаналізувати особливості перекладу фразеологічних одиниць у детективних романах Агати Крісті.

Для реалізації мети були досліджені такі **завдання**:

- Визначити фразеологічну одиницю як об'єкт лінгвістичного та перекладознавчого дослідження.

- Схарактеризувати класифікацію фразеологічних одиниць у сучасному мовознавстві.
- Зазначити проблеми перекладу фразеологізмів у художній літературі.
- Проаналізувати специфіку жанру детективу та його вплив на вибір перекладацьких стратегій.
- Дослідити авторський стиль Агати Крісті: лексико-стилістичні особливості та їх відтворення в перекладі.
- Відобразити фразеологізми як елемент художнього світу роману «Вбивство у Східному експресі».
- Схарактеризувати типологію та функції фразеологічних одиниць у тексті оригіналу.

Методи дослідження: описовий метод (для з'ясування теоретичних основ фразеології); порівняльно-зіставний метод (для аналізу перекладених фразеологізмів у романі «Вбивство у Східному експресі» порівняно з оригіналом); контекстуальний аналіз (для дослідження ролі фразеологічних одиниць у структурі художнього твору та їх значення в контексті); інтерпретаційний метод (для тлумачення значень фразеологізмів у певному мовному й культурному контексті); кількісний аналіз (для статистичної обробки виявлених фразеологічних одиниць і типів перекладацьких стратегій).

Матеріалом дослідження слугують фразеологічні одиниці, відібрані методом суцільної вибірки з англійського тексту роману Агати Крісті «Murder on the Orient Express» (1934) та з українського перекладу «Вбивство у «Східному експресі»» (переклад В. Хмурної, 2011). Зібраний матеріал дозволив простежити особливості функціонування фразеологізмів в оригіналі та способи їхнього відтворення в українській мовній системі.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в магістерській роботі вперше систематизовано перекладацькі підходи до відтворення фразеологічних одиниць у детективному дискурсі Агати Крісті та визначено, які стратегії забезпечують найточнішу передачу їх семантичних, стилістичних і культурних характеристик. Дослідження уточнює особливості відтворення

лінгвокультурних маркерів і виявляє оптимальні трансформації для збереження жанрової динаміки та авторського стилю.

Теоретичне значення дослідження полягає в уточненні понять, пов'язаних із фразеологією та перекладознавством, а також у поглибленні знань про лінгвокультурні особливості передачі фразеологічних одиниць у процесі художнього перекладу. Дослідження збагачує наукові уявлення про типологію, функції та перекладацькі стратегії стосовно фразеологізмів, особливо у межах детективного жанру, сприяючи розвитку загальної теорії перекладу та фразеологічної семантики.

Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування його результатів у практиці художнього перекладу, викладанні курсів з перекладознавства, лексикології, стилістики, а також у підготовці методичних матеріалів для студентів філологічних спеціальностей. Зібрані й проаналізовані фразеологічні одиниці можуть стати основою для укладання навчальних посібників або фразеологічних словників зі спеціалізованим коментарем щодо перекладу.

Апробація результатів дослідження: основні положення та результати магістерської роботи відображено у статті «Фразеологізми як перекладацький виклик у романі Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі»», опублікованій у «Магістерському науковому віснику Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка» (№ 44, 2025, с. 47–50), що засвідчує апробацію отриманих результатів у науковому середовищі.

Структура роботи. Робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (70 позицій) та додатку. Загальний обсяг роботи – 90 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОМУ АСПЕКТІ

1.1. Фразеологічна одиниця як об'єкт лінгвістичного та перекладознавчого дослідження

Фразеологічні одиниці (ФО) або ж фразеологізми – це сталі словосполучення, які мають складне, часто переносне значення, що не зводиться до простого значення кожного окремого слова. Вони вирізняються такими властивостями, як сталість форми, відтворюваність у мовленні, іноді еквівалентність окремому слову, а також тісний зв'язок із лексичною системою мови. Хоч існує чимало способів перекладу фразеологізмів, цей процес не обмежується простим добором мовних відповідників [6, с. 71].

Фразеологічні одиниці становлять важливу складову лексичної системи будь-якої мови. Вони є стійкими мовними зворотами, що володіють цілісним значенням, яке зазвичай не виводиться із простого сумування значень окремих слів. ФО відіграють важливу роль у комунікативному процесі, оскільки вони є носіями не лише лексичного, а й культурного змісту [19, с. 210]. Їхня багатозначність, емоційне забарвлення, образність і глибока культурна закоріненість роблять їх об'єктом пильної уваги з боку як лінгвістів, так і перекладознавців. У процесі міжмовної комунікації переклад фразеологізмів становить неабияке випробування, адже потребує збереження смислової повноти, стилістичної виразності та культурної відповідності [47, с. 284].

Фразеологізми – це сталі мовні конструкції, значення яких залишається незмінним незалежно від змін у мові чи суспільстві. Їх виникнення сягає давніх історичних епох, а формування пов'язане з багатовіковими культурними традиціями. У китайській мові значна частина таких мовних одиниць бере свій початок із художньої літератури, як народної, так і класичної, що відображає глибоке коріння фразеологізмів у духовній спадщині народу [30, с. 20].

Варто зазначити, що фразеологізми відіграють важливу роль у мовленні, виконуючи різні функції: номінативну, емоційно-експресивну, стилістичну, когнітивну та інші. Завдяки їм мовці можуть точніше, яскравіше і емоційніше передавати свої думки й почуття. Попри стійкість фразеологічних одиниць, мова безперервно змінюється, і у відповідь на розвиток суспільства, культури та технологій виникають нові фразеологізми [58, с. 459].

У межах структурно-семантичного підходу до аналізу фразеологічних одиниць увага зосереджується на взаємозв'язку між формою та змістом. Такий підхід дозволяє глибше проникнути в механізм творення фразеологізмів, виявити закономірності їхнього функціонування у мовленні, а також простежити еволюцію їхніх значень. Особливої ваги набуває дослідження етнокультурної специфіки фразеологізмів, оскільки багато з них відображають національні стереотипи, історичні події, міфологічні уявлення, побутову культуру народу. Через фразеологію мова стає дзеркалом ментальності носіїв, а отже, й дослідження ФО відкриває глибший пласт національної мовної картини світу.

Т. Євтушина зазначає, що антропоцентризм фразеології – це спрямованість стійких мовних одиниць на відображення внутрішнього та зовнішнього світу людини, її думок, емоцій, соціальних взаємодій і національно-культурного світогляду. У цьому контексті особливу цінність становить вивчення фразеологізмів у художньому дискурсі, зокрема у детективних творах, де вони часто слугують засобом характеристики персонажів, відтворення стилістичного колориту або створення атмосфери [22, с. 279].

В. Камінська зазначає, що природа фразеологічних одиниць полягає в тому, що деякі вирази з часом отримують нові значення через вплив різноманітних соціальних, політичних та побутових факторів. У результаті змінюється контекст, що додає сталим виразам нові відтінки значення, іноді навіть повністю затираючи їхнє первинне значення. Таким чином, фразеологічна одиниця стає різновидом вторинної номінації. У цьому аспекті такі одиниці займають особливе місце в мовній системі: з одного боку, вони не є

синонімами окремих слів, оскільки не мають чітко оформленого значення, з іншого – елементи фразеологічних зворотів настільки взаємопов'язані семантично, що можуть вважатися самостійними одиницями мови і бути включеними до тлумачних словників. Оскільки фразеологічні одиниці характеризуються образністю, їх можна порівняти з метафорами, адже обидва ці явища утворюються через процес вторинної лексичної номінації [25, с. 124].

У 90-х роках з'явився новий, але водночас досить складний підхід до вивчення фразеології – лінгвокультурологічний. Цей підхід передбачає дослідження взаємодії мови та культури, тобто розгляд фразеологізмів як довготривалих носіїв культурної інформації. Культура розуміється як явище, яке виникає в процесі осмислення людиною себе та навколишнього світу. Фразеологізми виступають важливими маркерами мовного та культурного коду нації. Переклад фразеологізмів, у свою чергу, сприяє міжмовній та міжкультурній комунікації, забезпечуючи обмін між представниками різних культур [17, с. 161].

Я. Тікан та Д. Ярмач наголошують на тому, що фразеологічні одиниці, як «знаки мови», є важливим елементом, що виражає та формує культурну самосвідомість різних етносів. Вони несуть у собі глибоке відображення історичного процесу та повсякденного життя народу [43, с. 51]. Саме тому багато дослідників звертаються до історії та етимології фразеологізмів, розглядаючи їх як цінне джерело фактів і інформації про культуру та менталітет різних народів.

У сучасній лінгвістиці фразеологічні одиниці є об'єктом всебічного й поглибленого аналізу, що має велике значення для розкриття особливостей функціонування і розвитку мови. Фразеологізми надають мовленню емоційності, образності та стилістичного багатства, роблячи його більш живим і виразним. Вони є носіями культурних, історичних і соціальних традицій народу, зберігаючи елементи національної специфіки, світогляду й звичаїв, що дозволяє глибше вивчати мовну культуру та формування національної ідентичності [33, с. 465].

Фразеологічні одиниці відзначаються сталістю як форми, так і значення. Їх структура є фіксованою, що забезпечує їхню сталість у мовній системі. Значення таких одиниць, як правило, не можна вивести шляхом простого складання значень окремих слів, що робить їх особливими елементами мови.

Фразеологізми, як одиниці мови, виконують багато важливих функцій, зокрема, номінативну, емоційно-експресивну, когнітивну та стилістичну, що дозволяє мовцям більш ефективно та барвисто передавати свої думки, відчуття і ставлення до світу навколо. Вони здатні підсилювати емоційний вплив на слухача чи читача, надаючи мовленню виразності та емоційної насиченості. Завдяки своїй стійкості, фразеологізми є важливою складовою мовної системи, яка зберігається через покоління. Однак, попри свою стабільність, фразеологічні одиниці не є статичними. Вони продовжують розвиватися і адаптуватися до змін, що відбуваються в суспільстві, культурі та технологіях. У відповідь на нові реалії з'являються нові фразеологізми, які відображають актуальні соціальні, політичні чи наукові процеси, таким чином збагачуючи мовну систему і надаючи можливість користувачам мови залишатися в контексті сучасного світу [33, с. 465].

У перекладознавстві фразеологічні одиниці розглядаються передусім як одиниці, що викликають труднощі при відтворенні їх у мові перекладу. Проблема полягає в тому, що фразеологізми є специфічними мовними одиницями, які часто не мають прямих відповідників в іншій мові, або ж їхні відповідники суттєво різняться за формою, образністю, стилістичним відтінком. Основним завданням перекладача є передача значення ФО із максимальним збереженням її семантичної, стилістичної та культурної інформації. Серед основних стратегій перекладу фразеологізмів вирізняють використання фразеологічного еквівалента, тобто сталого звороту в мові перекладу, який повністю відповідає оригінальному за значенням і стилістикою. Якщо еквівалента не існує, перекладач може вдаватися до фразеологічного аналога – звороту, що має схоже значення, але іншу лексичну форму. У випадках, коли відсутні і еквіваленти, і аналоги, іноді застосовують калькування (дослівний

переклад компонентів ФО), проте такий спосіб часто не передає образності та культурного підтексту оригіналу. Альтернативним підходом є описовий переклад, при якому значення фразеологізму передається розгорнутим поясненням [32, с. 71].

Вибір конкретної стратегії перекладу залежить від цілого комплексу чинників: контексту, жанрових особливостей тексту, функціонального навантаження ФО, її стилістичної ролі, а також від знання перекладачем культурних кодів обох мов. У цьому зв'язку переклад фразеологічних одиниць не є механічним процесом, а виступає як творчий акт, що потребує високого рівня мовної інтуїції, міжкультурної компетентності й лінгвістичної обізнаності.

У сучасних перекладознавчих дослідженнях значну увагу приділяють також проблемі прагматичної еквівалентності під час перекладу фразеологічних одиниць. Йдеться не лише про передачу словникового значення чи образності, а й про збереження комунікативного наміру мовця, його емоційної установки, тональності висловлювання та культурно маркованих конотацій. Часто саме прагматика визначає вибір перекладацького рішення: перекладач може віддавати перевагу не найближчому за структурою відповіднику, а тому варіанту, який найточніше відтворює функціональний вплив оригіналу на реципієнта. Це підкреслює, що робота з фразеологізмами виходить за межі суто мовної діяльності й передбачає глибоке розуміння культурних та комунікативних особливостей обох мов, що, у свою чергу, вимагає від перекладача високого рівня професійної компетентності та міжкультурної обізнаності.

Отже, фразеологічні одиниці є надзвичайно важливим елементом мови, що не лише збагачує її стилістично, а й виконує функцію трансляції культурних смислів. У лінгвістиці вивчення ФО дозволяє краще зрозуміти структуру мови, механізми творення значення, функціонування мовних одиниць у комунікації. У перекладознавстві ж аналіз і переклад фразеологізмів відкриває широке поле для дослідження міжмовної взаємодії, культурної адаптації та збереження автентичності. Складність, багатозначність та національна своєрідність

фразеологічних одиниць забезпечують їм постійну актуальність як у теоретичних, так і в прикладних мовознавчих дисциплінах.

1.2. Класифікації фразеологічних одиниць у сучасному мовознавстві

У сучасному мовознавстві фразеологічні одиниці становлять одну з найцікавіших і найскладніших частин лексичної системи мови. Вони є не лише засобами мовного вираження, але й важливими носіями національно-культурної інформації, тому вивчення та класифікація фразеологізмів має виняткове значення для мовознавства, перекладознавства, методики викладання мови тощо.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених вивченню фразеології, низка важливих аспектів цієї мовної підсистеми — зокрема, природа фразеологічного значення, типологія фразеологічних одиниць та принципи їхньої класифікації — і досі залишаються остаточно не з'ясованими. Саме тому проблема класифікації фразеологізмів зберігає свою актуальність і продовжує привертати увагу дослідників у сучасному мовознавстві [12, с. 63].

Н. Абабілова зазначає, що цікавий підхід до класифікації фразеологічних одиниць запропонував зарубіжний дослідник П. Мюлднер-Нецковський, який на основі семантичного критерію виокремлює такі типи фразеологізмів: ідіоми, фраземи, складені слова та паремії. Згідно з його підходом, ідіоми — це такі одиниці, у яких смисловий зв'язок між компонентами (семантична сполучуваність) переважає над граматичною структурою (синтаксичною сполучуваністю). Особливістю ідіом є те, що значення цілого вислову не витікає із суми значень окремих слів, і кожен компонент втрачає своє первинне лексичне значення [1, с. 23].

Фраземи, за Мюлднером-Нецковським, мають збалансованіший характер: семантична сполучуваність тут доповнюється синтаксичною, а зміст усього фразеологізму зосереджується здебільшого навколо одного з компонентів [1, с. 23]. Таким чином, у межах цієї класифікації основними критеріями є рівень

переосмислення значення фразеологізму (повний або частковий), наявність домінантного елемента за значенням, ступінь семантичної єдності, а також характер взаємозв'язку між словами – семантичний чи синтаксичний.

Окрему групу класифікацій становлять граматично-функціональні підходи. Наприклад, Я. Баран, А. Левицький та А. Пайдзінська пропонують розподіл фразеологізмів на семантико-граматичні категорії. Вони виділяють субстантивні, ад'єктивні, дієслівні, адвербіальні й вигуківі фразеологізми. На думку українських мовознавців, субстантивні ФО належать до категорії загальних назв і охоплюють як позначення предметів і явищ, так і осіб. Польські лінгвісти, зі свого боку, об'єднують субстантивні та ад'єктивні фразеологізми в ширшу категорію – іменні фразеологізми, оскільки обидва типи мають здатність виражати іменникове чи прикметникове значення, зокрема ознаку об'єкта або явища [1, с. 23].

У своїй роботі М. Жарікова зазначає, що дослідник М. Шанський виокремлює два основні типи фразеологічних виразів залежно від їх функціонального призначення в мовленні.

До першої групи належать фразеологізми комунікативного характеру, які функціонують як самостійні висловлення та передають певне судження або думку. Такі вирази мають предикативну структуру, тобто виконують роль речення і можуть бути використані як завершене повідомлення. Наприклад, в англійській мові фразеологізм: «Be easy, mon vieux, I will be most tactful» (дослівно – «Будь спокійний, друже, я буду максимально тактовним») [79, с. 14]. Тут 'Be easy' перекладено як «Не переживайте» [33, с. 133]. Іншим прикладом є вислів, що передає зізнання: «Guess I'd better come clean» (дослівно – «Думаю, мені краще прийти чистим») [61, с. 88], що перекладено як «Думаю, мені краще розказати все, як є» [33, с. 148].

Другу групу складають фразеологізми номінативного характеру, які позначають певне поняття і виконують у мовленні називну функцію. Вони структурно подібні до словосполучень і здатні заміщати окремі члени речення. Такі вирази не є самостійними висловами, а вживаються у складі речень.

Наприклад: «Antonio Foscarelli came into the dining-car with a swift, cat-like tread» (дослівно – «котяча хода») [61, с. 92], що перекладено як «котячим кроком» [33, с. 154]. Ще один приклад: «He was not sympathetic. A fish» (дослівно – «Він не був дружелюбним. Риба») [61, с. 93]. У перекладі використано аналог: «Він не був дружелюбним. Як риба» [33, с. 158].

Загалом фразеологізми можуть мати різний функціональний статус: одні з них використовуються як повноцінні речення, що передають певну думку, інші – як стійкі словосполучення, які виконують номінативну роль у мові.

Також варто наголосити, що ідеографічна класифікація фразеологізмів ґрунтується на тематичному підході та відображає мовну картину світу з позиції її носія. Вона відображає світогляд носіїв мови та їхнє сприйняття дійсності [59, с. 39]. Основою для об'єднання фразеологізмів у певну мікро- чи макросистему слугує спільна семантична риса, яка виступає інтегративною для всіх одиниць, що входять до цієї системи [31, с. 290].

Цей підхід передбачає об'єднання фразеологізмів у тематичні групи за сферами людського досвіду: емоції, інтелектуальна діяльність, праця, стосунки, морально-етичні категорії тощо. Наприклад, до групи емоцій можна віднести вираз «серце в п'яти пішло», який передає сильне хвилювання або переляк. До категорії, пов'язаної з розумовою діяльністю, належить фразеологізм «ламати голову», що означає напружено думати. У сфері праці широко вживається вираз «засукати рукави» - почати активно працювати. Загалом, ідеографічна класифікація дозволяє простежити, які поняття, явища та емоції є важливими для носіїв певної мови, і як вони відображаються в усталених мовних зворотах.

Також однією з основних класифікацій є граматично-функціональна, яка розподіляє фразеологічні одиниці залежно від їхньої синтаксичної функції у реченні. Наприклад, субстантивні фразеологізми виконують роль іменника, тобто називають предмет або особу. Яскравим прикладом такого фразеологізму є «біла ворона», що вживається для позначення людини, яка відрізняється від більшості. Ад'єктивні фразеологізми описують ознаку або властивість, виступаючи у ролі прикметників. Наприклад, «золоте серце» вказує на добру,

чужою налаштовану людину. Дієслівні фразеологізми називають дію, яку виконує особа чи суб'єкт, як-от «дати драла», що означає втекти. Адвербіальні фразеологізми виконують функцію прислівника і вказують на обставини дії, наприклад, «як з ланцюга зірвався» - про нестримну, неконтрольовану поведінку. Вигуківі фразеологізми виражають емоції, оцінки, реакції чи волевиявлення мовця. До них належать такі одиниці, як «слава Богу», які використовуються для вираження полегшення, вдячності, радості тощо [27].

Не менш вагомою є структурно-семантична класифікація, що враховує як граматичну організацію фразеологізму, так і його семантичну цілісність. У межах цього підходу виокремлюють номінативні, номінативно-комунікативні та комунікативні фразеологізми. Номінативні фразеологізми виконують функцію назви предмета, дії або ознаки, не виражаючи при цьому повного судження. Прикладом може бути «мовчати як риба» - характеристика поведінки. Номінативно-комунікативні одиниці мають потенціал ставати частиною судження, вони функціонують як окремий компонент речення і часто є предикативними конструкціями. Комунікативні фразеологізми становлять завершені висловлення і зазвичай виражають певну думку, оцінку, емоцію – наприклад, «хоч трава не росте», що означає повну байдужість до наслідків [27].

У межах сучасних лінгвістичних досліджень значну увагу приділено також класифікації фразеологізмів за ступенем семантичної злитості. Цей підхід дозволяє чіткіше розмежувати одиниці за рівнем переосмислення їх компонентів і, відповідно, прогнозувати можливі труднощі під час перекладу. Зокрема, виокремлюють повністю неподільні (ідіоматичні) фразеологізми, значення яких є цілісним і не пов'язане зі значенням окремих слів («to kick the bucket», «дати драла»); частково мотивовані, де загальний зміст можна частково вивести зі складників («break the ice», «ламати голову»); а також фразеологізми з прозорою мотивацією, у яких переносне значення зберігає чітку логічну залежність від буквального («lose one's temper», «засукати рукава») [34, с. 102]. Така диференціація дає змогу точніше визначити, які одиниці потребують

еквівалентного перекладу, а які допускають трансформації чи описові відповідники.

У сучасній англomовній та слов'янській науковій традиції все частіше застосовують і когнітивно-ономасіологічний підхід до класифікації, який зосереджується на способах концептуалізації дійсності в межах фразеологічної системи. Він дозволяє виявити універсальні та культурно марковані моделі осмислення світу, закладені в усталених зворотах. Наприклад, фразеологізми, пов'язані з емоційною сферою, у різних мовах можуть містити подібні концепти (серце, кров, голова), проте реалізуються в різних образах, що вказує на специфіку національного мовлення та культури. Саме тому класифікація фразеологізмів є не лише способом упорядкування мовного матеріалу, але й важливим інструментом для поглибленого аналізу перекладних відповідників, встановлення міжкультурних паралелей і визначення стратегій, що забезпечують адекватність перекладу.

Загалом у таблиці 1.1 відображена загальна класифікація фразеологізмів.

Таблиця 1.1

Загальна класифікація фразеологізмів

Класифікація фразеологізмів	Опис
Ідіоми	Одиниці, у яких смисловий зв'язок між компонентами переважає над граматичною структурою, і значення цілого не витікає з окремих слів.
Фраземи	Мають збалансований характер: семантична сполучуваність доповнюється синтаксичною, зміст зосереджений навколо одного з компонентів.
Ідеографічна класифікація	Об'єднання фразеологізмів за тематичними групами: емоції, інтелектуальна діяльність, праця, стосунки тощо.
Граматично-функціональна класифікація	Поділ фразеологізмів на категорії залежно від синтаксичної функції: субстантивні, ад'єктивні, дієслівні, адвербіальні, вигуківі.
Комунікативні фразеологізми	Функціонують як самостійні висловлення, передають судження або думку, можуть бути використані як завершене повідомлення.
Номінативні фразеологізми	Позначають певне поняття, виконують називну функцію, не є самостійними висловами, використовуються як частина речення.

Продовження таблиці 1.1

Структурно-семантична класифікація	Враховує як граматичну організацію фразеологізму, так і його семантичну цілісність: номінативні, номінативно-комунікативні та комунікативні.
Номінативні фразеологізми	Виконують функцію назви предмета, дії або ознаки, не виражаючи повного судження, наприклад, «мовчати як риба».
Номінативно-комунікативні фразеологізми	Мають потенціал ставати частиною судження, функціонують як окремий компонент речення, можуть бути предикативними конструкціями.
Комунікативні фразеологізми	Завершені висловлення, що виражають певну думку або емоцію, наприклад, «хоч трава не росте».

Джерело: сформовано автором.

Отже, кожен з описаних підходів до класифікації фразеологічних одиниць розкриває різні аспекти їхньої природи: граматичну функцію, змістову наповненість, тематичну належність або структуру. Всі вони є надзвичайно важливими для всебічного вивчення фразеологічного фонду мови, що, своєю чергою, має вагоме значення для лінгвістичних досліджень, перекладознавства, викладання мови та глибшого розуміння культури, у якій ця мова функціонує.

1.3. Проблеми перекладу фразеологізмів у художній літературі та специфіка перекладу в межах детективного жанру

Переклад фразеологізмів у художній літературі є одним із найскладніших завдань у перекладацькій практиці. Вони, на відміну від звичайної лексики, мають глибоку образність, емоційну забарвленість, часто є культурно зумовленими й нерідко ґрунтуються на традиціях, історичних подіях, побутових реаліях та менталітеті народу, що створив їх. Через це буквальний переклад фразеологічних одиниць, як правило, не може передати всього багатства значення, прихованого у них, а іноді навіть призводить до абсурду чи повної втрати сенсу.

О. Ребій акцентує увагу на важливій класифікації фразеологічних одиниць у художньому тексті, яка допомагає глибше зрозуміти функціонування образної мови у межах літературного твору. На його думку, усі фразеологізми, які трапляються в художньому мовленні, можна умовно поділити на три основні категорії:

Перша група – це загальновживані або узуальні фразеологізми, тобто сталі мовні одиниці, які широко використовуються в мові, закріплені у словниках і зрозумілі більшості носіїв мови. Вони виконують функцію знайомого культурного маркера, що допомагає читачу швидко орієнтуватися в контексті, відчутти стилістичну атмосферу твору. Такі фразеологізми додають тексту природності й автентичності.

Друга група – це модифіковані або трансформовані автором фразеологізми, які є індивідуальними варіаціями традиційних висловів. Ці оказіональні форми виникають у результаті творчого переосмислення узуальних одиниць – через заміну компонентів, зміну структури або додавання нових елементів. Такі модифікації дозволяють авторові оживити мову твору, надати їй нових смислових відтінків, іноді – створити ефект іронії, гри або парадоксу.

Третя група охоплює вигадані або квазіфразеологізми, які є авторськими новотворами, що мають фразеологічну форму, але не існують у загальномовній системі. Їхня значущість визначається не знанням читача, а контекстом конкретного художнього тексту. Такі одиниці відображають унікальний стиль автора, його бачення світу, і є частиною художньої картини, створеної спеціально для цього твору. Вони можуть бути як ситуативними, так і повторюваними у межах одного наративного простору [45, с. 207].

Загалом В. Бойко та Л. Давиденко зазначають, що фразеологічні одиниці є надзвичайно важливим елементом мовної образності художнього тексту. Вони у згорнутій формі відбивають історичний досвід народу, його світогляд, побутові особливості, традиції, духовні цінності й інші аспекти національної культури. Окрім основного значення, яке співвідноситься з реальними предметами та явищами, фразеологізми мають у своїй семантичній структурі ще й

конотативний компонент [9, с. 287]. Саме ця особливість значно ускладнює роботу перекладача, оскільки важливо не лише передати зміст фразеологічної одиниці іншою мовою, а й зберегти її образність та емоційно-експресивне забарвлення.

Однією з основних проблем у перекладі фразеологізмів є пошук відповідників, які б не тільки передавали лексичне значення, але й зберігали стилістичну функцію, експресивність, конотації та ідеологічну спрямованість оригіналу. Фразеологізм може служити засобом характеристики героя, іронічного коментаря, сатиричного осмислення подій, створення комічного ефекту або навіть виконувати функцію художньої деталі, що підсилює певний образ чи емоційний стан. Саме тому перекладач повинен виявити надзвичайну уважність до таких виразів і знайти максимально влучний спосіб їх передачі цільовою мовою.

Загалом відтворення фразеологічного рівня під час перекладу відіграє ключову роль, адже саме фразеологізми забезпечують зв'язність мовлення, надають йому виразності, емоційності й стилістичної цілісності. Вони є носіями культурно-національної специфіки, що робить їх важливим елементом тексту. Відповідно до основних принципів перекладознавства, головна мета перекладача – якомога точніше передати зміст і стиль оригіналу засобами іншої мови [20, с. 74].

Достовірність та об'єктивність дослідження проблем перекладу фразеологізмів у художній літературі значною мірою визначаються сукупністю важливих чинників. Насамперед, ідеться про репрезентативність корпусу фразеологічних одиниць, що обрані для аналізу: чим ширше охоплення різноманітних типів фразеологізмів і контекстів їх уживання, тим глибшими та повнішими є результати дослідження. Важливу роль відіграє й обсяг використаних джерел – як у плані кількості художніх текстів, так і з погляду розмаїття мов, культурних традицій і перекладацьких практик [67, с. 165].

Ще одним визначальним елементом є вибір адекватної методології аналізу: ефективне поєднання лінгвістичних і стилістичних підходів дозволяє

не лише фіксувати перекладацькі трансформації, а й пояснювати їхню мотивацію з огляду на мовні, жанрові та культурні особливості тексту [67, с. 165].

Загалом у контексті фразеології ця динамічність мови проявляється через наявність як нормативних фразеологізмів, так й інноваційних одиниць. Переклад фразеологізмів у художній літературі має особливу складність через їх багатозначність, культурну специфіку та емоційну насиченість, що зумовлює необхідність врахування прагматичних аспектів, що стосуються культури, традицій та особливостей спілкування в різних мовних спільнотах [37, с. 27].

Процес мовленнєвої реалізації фразеологізмів, їх трансформація в перекладі спричиняє зміни у формальній та семантичній структурі, що може призвести до виникнення фразеологічних інновацій. З огляду на специфіку художнього тексту, виникає потреба у творчому підході до перекладу, що включає не лише лексичний або описовий переклад, а й прагматичну адаптацію фразеологічних одиниць з урахуванням контексту та стилістичних особливостей оригіналу [37, с. 27].

У перекладацькому процесі важливу роль відіграє не лише мовна компетентність перекладача, а й його здатність до лінгвокреативного мислення, що виявляється у вмінні гнучко й адекватно передавати емоційно забарвлені, образні елементи фразеології. Таке мислення передбачає не механічне відтворення мовних конструкцій, а творчий підхід до кожного перекладацького завдання, що дозволяє зберігати стилістичну виразність, авторський настрій, культурні конотації та ідіоматичну специфіку тексту. Особливо важливо це в тих випадках, коли фразеологічний зворот не має прямого, усталеного відповідника в мові перекладу [37, с. 27].

Загалом у подібних ситуаціях перекладач змушений шукати альтернативні рішення, використовуючи різноманітні перекладацькі прийоми – такі як контекстуальна або функціональна трансформація, культурна адаптація чи часткова або повна заміна фразеологізму відповідним образним виразом, зрозумілим цільовому читачеві [37, с. 27]. Такі прийоми допомагають зберегти

комунікативну функцію фразеологізму, його експресивність і культурну значущість, що є ключовим у міжмовній і міжкультурній комунікації.

Наприклад, результати дослідження Іванченко М., Барнич І. та Мармуляк А. дозволяють зробити висновок про наявність чіткої різниці у способах сприйняття позамовної дійсності носіями різних мов, що безпосередньо впливає на складність перекладу фразеологізмів у художній літературі. Наприклад, спроба уникнути конфліктної ситуації в англійській мові реалізується через фразеологізми з компонентами на зразок «латати», «приховувати», тоді як в українській мові цю ж ситуацію передають вирази, пов'язані із «згладжуванням» конфлікту [21, с. 97]. Такі відмінності не лише демонструють мовні особливості, а й відображають культурні уявлення про соціальні взаємодії.

У рамках аналізу перекладу фразеологізмів у художніх творах Агати Крісті було встановлено, що близько 80% фразеологічних одиниць перекладено з використанням перекладацьких трансформацій. Лексичний переклад було застосовано у 14% випадків, описовий – у 20%, фразеологічний еквівалент підібрано у 39%, а антонімічний переклад використано у 7% прикладів [21, с. 97]. Така варіативність свідчить про складність завдання перед перекладачем, який має знайти баланс між точністю передавання значення й збереженням образної та емоційної складової фразеологізму.

Т. Новікова наголошує, що в перекладі важливо зберегти не лише значення фразеологізму, але й його емоційно-експресивне та функціонально-стилістичне наповнення. Перекладач має прагнути передати фразеологізм фразеологізмом, оскільки цей підхід забезпечує найбільшу рівнозначність у відтворенні фразеологічної одиниці з оригіналу в перекладі. Проте в деяких випадках цей метод може бути неможливим [40, с. 206].

У таких ситуаціях застосовуються інші методи перекладу: використання однослівного відповідника, описового перекладу або калькування. Наприклад, перекладач може зіткнутися з труднощами через національно-культурні відмінності між фразеологічними одиницями в різних мовах. Навіть якщо

фразеологізми у двох мовах мають схоже значення, вони можуть відрізнятися за емоційною функцією чи стилістичною забарвленістю [40, с. 206].

Вибір методу перекладу залежить від характеристик фразеологізмів, які перекладач повинен уважно проаналізувати та адекватно передати їх значення, образність і виразність. При цьому особливу увагу слід приділяти точному відтворенню загального змісту, емоційного і стилістичного забарвлення, а також враховувати культурні особливості. У таких випадках перекладачу допоможуть його ерудиція та загальнокультурна підготовка, які дозволяють здійснити точну передачу фразеологічного змісту в перекладі.

Особливо відчутними ці труднощі стають у перекладі творів окремих літературних жанрів, у яких фразеологізми відіграють важливу стилістичну та комунікативну роль. Одним із таких жанрів є детектив, який висуває до перекладача ще й додаткові вимоги, пов'язані зі збереженням інтриги та психологічної напруги.

Жанр детективу є одним із найпопулярніших у світовій літературі, і його переклад вимагає від перекладача не лише глибокого знання мови, а й розуміння специфіки цього виду художнього твору. Однією з головних рис детективного жанру є напружений і часто багаторівневий сюжет, побудований на загадці, яку поступово розкривають через події, діалоги, роздуми персонажів та докази. Саме збереження цієї інтриги є критично важливим при перекладі, оскільки передчасне розкриття суттєвих деталей чи неправильна інтерпретація важливої інформації може зіпсувати враження читача від всього твору.

Детектив – це різновид пригодницької прози (найчастіше роману чи повісті, інколи – оповідання), у якому сюжет будується навколо розслідування злочину або загадкової події. Основна увага зосереджена на процесі пізнання, пошуку істини, розкритті інтриги, а завершення твору зазвичай передбачає логічне викриття злочинця чи розв'язання таємниці [41, с. 84].

Загалом перекладач має не тільки розуміти сюжет, але й передбачати реакцію читача, відчувати темп оповіді й правильно відтворювати напруження, яке навмисно створює автор [70, с. 64]. Не менш важливо дотримуватися

логічної послідовності викладу подій, адже порушення структури або логіки оповіді може зробити твір незрозумілим або знецінити розв'язку, яка у детективах зазвичай є кульмінаційною частиною.

Окрім структури та динаміки сюжету, важливим перекладацьким аспектом є також мовне наповнення детективу. Детективна література часто передбачає наявність специфічної термінології, пов'язаної з юридичною, судовою, поліцейською або криміналістичною сферою. Така термінологія повинна бути перекладена максимально точно, із дотриманням юридичних та культурних норм країни, мовою якої перекладається текст. У цьому контексті перекладач має ретельно аналізувати не лише значення окремих термінів, але й особливості функціонування правової системи, описаної в оригіналі, аби не спотворити реалій та не допустити зміщення значення [53].

Однак лексична точність — це лише один аспект перекладацької роботи з детективом. Ще однією суттєвою складністю в перекладі детективної літератури є наявність жаргону або специфічних мовних зворотів, які активно використовуються персонажами, зокрема поліцейськими, слідчими, журналістами, свідками чи злочинцями. Такі мовні елементи відображають професійну або соціальну належність героїв, створюють ефект достовірності й автентичності мови, а отже, мають важливе стилістичне та комунікативне значення. Їхнє адекватне відтворення у перекладі вимагає від перекладача не лише глибокої обізнаності з соціокультурним контекстом і нормами мовлення різних соціальних груп у мові перекладу, а й високого рівня володіння фразеологією, знання сленгу, професіоналізмів та сталих мовних формул, що в оригіналі часто не мають прямого, буквального відповідника. У таких випадках важливо зберегти не лише смислове, але й стилістичне навантаження вислову, що вимагає креативності, мовної інтуїції та володіння відповідними перекладацькими прийомами, як-от адаптація, субституція чи контекстуальна заміна [43, с. 52].

Особливу увагу варто приділити культурним реаліям, які щільно вплетені у тканину детективного твору. Відомо, що жанр детективу нерідко апелює до

конкретного історичного або соціального контексту, до певного менталітету, стереотипів і очікувань читача. У процесі перекладу постає проблема збереження культурної ідентичності оригіналу та водночас забезпечення зрозумілості й природності тексту для цільової аудиторії.

Адаптація дозволяє зробити текст ближчим до читача-реципієнта, зберігаючи основний зміст і атмосферу, а локалізація забезпечує коректну передачу специфічних назв, звичаїв або реалій у формі, прийнятній і зрозумілій для конкретного культурного простору [43, с. 53]. Водночас надмірна адаптація може позбавити текст оригінальної стилістичної сили, тому перекладач повинен дуже чітко балансувати між збереженням культурної оригінальності та зрозумілістю для читача.

Нарешті, варто згадати про трансформаційні стратегії, які часто застосовуються у перекладі детективної літератури. Наприклад, різноманітні граматичні, лексичні, стилістичні трансформації, що дозволяють адаптувати текст до норм мови перекладу, зберігаючи при цьому авторський стиль. Такі трансформації можуть охоплювати перестановку частин речень, заміну стилістичних засобів, перефразування або навіть цілковите переосмислення окремих фрагментів для збереження сенсу. Перекладач має бути водночас творчим і точним, оскільки детектив як жанр не прощає помилок чи двозначностей – кожна деталь має значення і може відігравати вирішальну роль у сюжеті.

Отже, переклад фразеологізмів у художній літературі є не просто технічною операцією, а складною творчою діяльністю, що вимагає від перекладача глибокого знання обох мов, тонкого чуття стилю та розуміння культурного контексту. Особливо це стосується детективного жанру, який, будучи особливим типом художнього твору, вимагає ретельного добору перекладацьких стратегій. Щоб зберегти загадковість і напругу, передати інтелектуальну гру автора з читачем, перекладач має глибоко аналізувати текст на різних рівнях і відтворювати не лише зміст, а й атмосферу, ритм та підтексти. Лише за таких умов переклад може стати повноцінною частиною літературного

простору іншої культури та зберегти ідейну, естетичну й емоційну цілісність оригінального твору.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі було здійснено комплексний аналіз теоретичних засад дослідження фразеологічних одиниць та їх перекладу в художньому дискурсі. На основі опрацьованих джерел встановлено, що фразеологізми становлять важливу складову лексичної системи мови, адже вони поєднують у собі лексичний, семантичний, стилістичний та культурний компоненти. Їхнє значення нерозривно пов'язане з національною специфікою, історичним досвідом і ментальністю носіїв мови, що зумовлює особливу увагу до них з боку лінгвістів і перекладознавців.

У межах сучасного мовознавства було визначено різні підходи до класифікації фразеологічних одиниць: семантичний, граматично-функціональний, структурно-семантичний, ідеографічний та когнітивний. Кожен з них розкриває певний аспект внутрішньої організації фразеологічної системи та дозволяє глибше зрозуміти природу фразеологізмів, їхню мотивованість, ступінь семантичної злитості та функціональне навантаження у мовленні. Аналіз класифікацій також дає змогу прогнозувати потенційні труднощі під час перекладу фразеологічних одиниць, визначати можливі відповідники та шляхи збереження образності.

Особливу увагу у розділі було приділено проблемі перекладу фразеологізмів у художній літературі, зокрема в межах детективного жанру. Встановлено, що ключові труднощі перекладу пов'язані з відсутністю прямих еквівалентів, національною та культурною маркованістю, емоційно-експресивним навантаженням, специфічними конотаціями та стилістичною функцією фразеологізмів. Перекладач повинен не лише зберегти семантику, а й передати образність, емоційні відтінки й прагматичний ефект оригіналу. Окремо підкреслено, що в детективному жанрі фразеологізми відіграють важливу роль у створенні напруги, психологічної динаміки, характеристики персонажів та формуванні авторського стилю. Це потребує ретельного добору перекладацьких стратегій, серед яких еквівалентний, аналоговий, описовий

переклад, калькування, адаптація, а також різноманітні лексичні та стилістичні трансформації.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що фразеологічні одиниці є надзвичайно чутливим пластом мовної системи, а їх переклад — складним і багатовимірним процесом, що вимагає від перекладача не лише професійної мовної компетентності, а й міжкультурної обізнаності, творчого підходу та здатності зберігати авторську інтенцію. Теоретичні положення, розглянуті в розділі, формують фундамент для подальшого аналізу функціонування фразеологізмів у романах Агати Крісті та особливостей їхнього відтворення українською мовою у наступних розділах роботи.

РОЗДІЛ 2. ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АНАЛІЗ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ДЕТЕКТИВНОМУ ДИСКУРСІ АГАТИ КРІСТІ

2.1. Авторський стиль Агати Крісті: лексико-стилістичні особливості та їх відтворення в перекладі

Агата Крісті – одна з найвідоміших письменниць ХХ століття, твори якої стали класикою детективного жанру. Її стиль письма вирізняється простотою, вишуканістю та глибоким психологізмом, що зробило її книги улюбленими серед мільйонів читачів у всьому світі. Водночас саме ці риси створюють численні труднощі для перекладачів, яким доводиться не лише передавати сюжетні тонкощі, а й зберігати автентичну стилістичну атмосферу твору, відтворюючи індивідуальну манеру письма Крісті засобами іншої мови.

Авторський стиль Агати Крісті не є надмірно складним або вишукано поетизованим, навпаки – він чіткий, логічний, раціональний, зосереджений на ясності вислову. Саме ця чіткість викладу, стриманість у мовних засобах, водночас емоційна глибина та увага до психологічних деталей створюють впізнаваний почерк письменниці. Її речення часто короткі, насичені конкретними фактами, вони функціональні, але не позбавлені образності. Наприклад, фраза «*To have come so far*» [61, с. 4] – лаконічна, але містить цілий пласт емоційного й сюжетного напруження, що виявляється через контекст. Агата Крісті майстерно балансує між інформативністю і художністю, що дає змогу читачеві відчувати атмосферу сцени, не обтяжуючи сприйняття надмірною кількістю описів або складною синтаксичною побудовою.

Цей стиль вирізняється також тим, що залишає багато простору для домислу, дозволяє читачеві самостійно будувати логічні ланцюги, уважно стежити за деталями й еволюцією характерів. Така економність мовних засобів не є ознакою простоти – вона є результатом ретельно вивіреного письма, де кожне слово має свою функцію. У діалогах Крісті відчувається природність, точність інтонацій і відтінків значення, що значно підсилює драматургію сцен.

Для перекладача це означає необхідність бути надзвичайно уважним до лексичних та стилістичних рішень, адже надмірна інтерпретація або додавання зайвих слів може спотворити тонку авторську інтонацію. Відтворення стилю Агати Крісті в перекладі вимагає вміння передавати її мовну стриманість, іронічність, динамічну побудову фраз і загальний емоційно-психологічний фон твору, що є важливою складовою успішної комунікації з читачем. У той же час, діалоги в її романах надзвичайно живі, вони розкривають характери героїв, дозволяють заглибитися в їхні мотиви та внутрішній світ. Часто герої Крісті спілкуються не тільки заради передачі інформації, а з метою створення певної інтриги, прихованої іронії чи напруги, а це вимагає від перекладача високої мовної інтуїції, аби передати ці нюанси без втрат:

«*“Yes, yes, I understand that. But the time!”*

“The time?”»

“Yes, this will delay us.”» [61, с. 10].

Крім того, у творах Крісті активно використовуються лексико-стилістичні засоби: епітети, метафори, порівняння, повтори, інверсії, паралелізми. Вони служать не стільки прикрасою мови, скільки інструментами зосередження уваги читача на важливих деталях, підкреслення внутрішнього стану персонажів, або ж створення певного ритму тексту. Наприклад, в емоційно насичених сценах авторка може вдаватися до інверсій, які змінюють порядок слів, щоб посилити драматизм або несподіваність моменту. Також Крісті активно вживає розмовні форми мови, діалектизми, соціолекти, які передають мовну характеристику героїв відповідно до їхнього соціального статусу, освіти, походження: «*“Ah!” sighed M. Bouc. “Les affaires – les affaires! But you, you are at the top of the tree nowadays, mon vieux!”*» [61, с. 12]. Зберегти цю палітру мовних варіацій в іншій мові – одне з найбільших випробувань для перекладача, адже тут легко втратити або, навпаки, спотворити первинний образ персонажа.

Особливу увагу слід звернути на гумор Агати Крісті. Він часто проявляється у формі тонкої іронії, і не завжди очевидний. У діалогах

персонажів або в авторському наративі можна натрапити на іронічні зауваги, що приховано висміюють абсурдність ситуації або наївність деяких героїв:

“Eh bien,” said Poirot. “What do you think of those two?”

“They are Americans,” said M. Bouc.

“Assuredly they are Americans. I meant what did you think of their personalities?” [61, с. 13].

Іронія англійської мови та культури загалом має свої відтінки, які не завжди мають прямі відповідники в українській мові. Тому перекладач мусить бути не просто мовознавцем, а й добрим знавцем англійського менталітету, культурних особливостей епохи, щоб не допустити спрощення або баналізації оригінального змісту.

У процесі перекладу лексико-стилістичних засобів застосовується ціла низка методів. Перекладач може повністю зберегти троп або образ, знайти відповідник у мові перекладу, здійснити часткову заміну елементів стилістики або вдатися до описового перекладу. Вибір залежить від контексту, жанрової специфіки твору та загального стилю письменниці.

Ще одним аспектом перекладу є збереження фразеологізмів і культурно маркованих елементів. Англійська мова детективів Крісті – це не лише побутова мова, а й дзеркало культури британського суспільства її часу. У текстах трапляються алюзії на реальні події, відомих особистостей, елементи британського гумору, суспільні стереотипи. Успішний переклад цих компонентів вимагає глибокої міжкультурної компетентності. Іноді такі елементи доводиться адаптувати, іноді – надавати сноски або залишати в оригіналі з мінімальним поясненням. У будь-якому випадку важливо не втратити той культурний контекст, у якому живе мова Агати Крісті.

Важливим елементом стилю Агати Крісті є її особлива увага до структурної організації оповіді. Письменниця часто вибудовує сюжет за принципом поетапного розкриття інформації, що формує у читача відчуття постійної напруги та очікування. Для перекладача таке структурування становить окремий виклик: необхідно зберегти темп розвитку подій, правильне

дозування інформації та точність передавання деталей, які можуть мати велике значення для фінального розв'язання. Навіть незначні зміщення у ритмі чи синтаксичній побудові можуть порушити логіку детективної гри, що є суттєвою характеристикою стилю Крісті. Тому робота перекладача полягає не лише в передачі змісту речень, а й у відтворенні того специфічного ритмічного малюнка, який створює психологічну напругу й емоційне забарвлення тексту.

Окремої уваги заслуговує синтаксис, який у Агати Крісті надзвичайно функціональний. Їй властиве активне використання коротких реплік, уривчастих фраз, запитальних та окличних конструкцій, що відображають внутрішній стан персонажів або емоційну насиченість моменту. Перекладач повинен зберігати цю синтаксичну динаміку, адже заміна коротких фраз довшими або стилістично надмірними може знизити емоційний ефект або змінити характер персонажа. Наприклад, коли персонаж говорить різко або емоційно, це має бути відчутно і в перекладі; надмірна гладкість синтаксису може порушити задум автора й змінити комунікативне навантаження репліки.

Також у прозі Крісті велике значення має підтекст, що часто приховується за, на перший погляд, простими висловлюваннями. Її персонажі нерідко говорять одне, маючи на увазі інше; іронія, невимовлені припущення, психологічні натяки — усе це потребує від перекладача чутливості до найменших нюансів. У мовленні детективів чи підозрюваних часто зустрічаються натяки, які вказують на приховані мотиви або суперечності. Такі елементи мають бути ретельно відтворені, щоб український читач отримав той самий ефект недомовленості або прихованої інформації, що й читач оригіналу.

Крім лексичних і синтаксичних особливостей, у текстах Агати Крісті важливу роль відіграє міжтекстовість. Письменниця часто включає алюзії на класичну літературу, історичні події, географічні назви, культурні реалії Британської імперії першої половини XX століття. У багатьох випадках ці алюзії є частиною іронічного підтексту або характеристикою персонажа. Перекладачеві необхідно визначити, наскільки ці елементи будуть зрозумілі читачеві мови перекладу, і обрати оптимальний спосіб відтворення — залишити

оригінал, адаптувати або надати коментар. Невдала передача таких елементів може призвести до втрати інформації або зміни образу персонажа, що є неприпустимим, особливо в детективному жанрі, де кожна деталь має значення.

Не менш важливою складовою стилю Крісті є мовна характеристика персонажів. Кожен герой говорить відповідно до свого соціального статусу, освіти, професії, віку чи національності. Її діалоги багаті на індивідуальні мовні риси: перифрази, стилістичні маркери, мовні помилки, специфічні звертання. Перекладач повинен не лише правильно відтворити ці особливості, але й знайти відповідники українською мовою, які передаватимуть той самий соціальний підтекст. Наприклад, манера мовлення біллереєських англійців, французів, бельгійців або американців у творах Крісті має бути збережена в перекладі у межах можливого, оскільки їхні особливості часто грають роль у розкритті характерів або у формуванні атмосфери твору. У деяких випадках перекладач мусить передати акцент або мовну недолугість героя іншими засобами, оскільки пряме копіювання фонетичних помилок англійською не завжди є можливим в українській мові. У таких ситуаціях важливо зберегти загальний стиль персонажа, не вдаючись до надмірної експресивності, яка може здатися штучною.

Важливо також розуміти, що Агата Крісті часто використовує фразеологізми, ідіоми й сталі вислови, які несуть важливе семантичне та стилістичне навантаження. Ці одиниці можуть відображати культурні цінності, гумор, соціальні стереотипи чи певні емоційні відтінки, а тому переклад їх вимагає ретельного добору еквівалентів. У багатьох випадках прямий відповідник може бути відсутній, тож перекладачу доводиться вдаватися до описових конструкцій, функціональної заміни або адаптації. Однак будь-яка заміна має бути виправданою з погляду стилю й атмосфери твору: важливо не спростити або не знівелювати образність оригінального фразеологізму.

Особливу складність становлять okazionalni, тобто авторські, фразеологізми, які Крісті створює безпосередньо для своїх текстів. Такі одиниці нерідко виявляють індивідуальний стиль письменниці та її здатність до мовної

гри. Відтворення таких елементів у перекладі потребує творчого підходу, оскільки буквальний переклад може зруйнувати комічний, іронічний або емоційний ефект. У подібних випадках перекладачеві необхідно знайти стилістичний відповідник, який би виконував ту ж функцію в українській мові, навіть якщо він не є прямою калькою оригіналу.

Водночас стиль Крісті поєднує раціональність і простоту з емоційною глибиною, що робить його надзвичайно чутливим до перекладацьких рішень. З одного боку, текст побудований економно, без надмірного використання складних художніх засобів; з іншого — навіть мінімальні зміни можуть порушити авторську логіку або приховані смисли. Тому перекладач мусить уміти зберегти баланс між точністю та природністю мови перекладу, прагнучи досягти максимальної відповідності авторському стилеві. Вдалий переклад творів Агати Крісті — це не лише технічний процес, а результат глибокого осмислення її стилю, мовної індивідуальності та художнього задуму.

Отже, перекладати твори Агати Крісті — це завдання не з легких. Це мистецтво, що поєднує мовну вправність, чутливість до стилістики, розуміння психології героїв, знання контексту епохи та вміння адаптувати англійську літературну традицію до особливостей української мови. Авторський стиль Крісті — тонкий, вивірений, інтелігентний, і саме це змушує читачів знову й знову повертатися до її творів, а перекладачів — шукати нові способи збереження цього стилю у перекладі, який був би не просто відтворенням тексту, а справжнім зануренням у світ геніальної оповідачки.

2.2. Фразеологізми як елемент художнього світу роману «Вбивство у Східному експресі»

Роман Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі» є класичним зразком детективної прози, де важливу роль у створенні художнього світу відіграють фразеологізми. Вони не лише передають характер персонажів, але й відтворюють атмосферу часу й місця дії, надають живості діалогам,

допомагають краще розкрити національні особливості мислення і мовлення героїв. Фразеологічні звороти, інтегровані у мовлення персонажів, виконують роль «підтексту», надаючи висловлюванням глибини й емоційної багатозначності.

Фразеологізми у творі часто використовуються для емоційного забарвлення висловлювань і для поглиблення портретної характеристики героїв. Так, описуючи бажання мсьє Пуаро не поступатися, Агата Крісті вживає фразеологізм: «*Not to be outdone, M. Poirot replied in kind...*» [61, с. 6], у перекладі: «*Відмовляючись здаватися, мсьє Пуаро відповідав тим же*» [33, с. 13].

Тут фразеологізм «*not to be outdone*» ідіоматично передає прагнення персонажа не відставати, не дозволити себе перевершити у ввічливості чи дотепності. Вислів демонструє психологічну стійкість Пуаро, його тонке вміння тримати дистанцію, залишаючись при цьому на рівні або вище свого співрозмовника. Через такий зворот підкреслюється інтелектуальна напруга у взаємодії персонажів і виявляється гордість детектива.

Ще один приклад мовної майстерності Агати Крісті — розвінчання стереотипу про безправність гувернанток, який проявляється у фразі: «*Oh! you mustn't think that. The downtrodden governess is quite an exploded myth.*» [61, с. 9], що в українському перекладі звучить як: «*О! Ви не маєте так думати. Зацькована гувернантка – це міф*» [33, с. 18]. Тут іронічний підтекст очевидний: персонажка не лише заперечує усталене уявлення, а й робить це із відтінком легкої насмішки. Фразеологізм «*downtrodden governess*» є відображенням соціального стереотипу минулих століть, коли гувернантка вважалася втіленням покірності, пригніченості та відсутності соціального впливу. Авторка навмисно використовує цей вислів, щоб показати його застарілість, що підкреслюється фразою «*exploded myth*» — буквально «вибуховий міф», тобто такий, що вже зруйновано.

У цьому випадку фразеологічна конструкція виконує не лише стилістичну, а й ідеологічну функцію: вона акцентує на зламі патріархальних

уявлень та ролей. Агата Крісті майстерно вводить в мову своїх персонажів елементи суспільної критики, залишаючи при цьому тонким іронічним підтекстом читачеві простір для рефлексії.

Варто зазначити, що фразеологізми також допомагають відтворити колорит міжособистісних стосунків героїв. Наприклад, підкреслюючи успіх співрозмовника, використовується вислів: «*Les affaires – les affaires! But you, you are at the top of the tree nowadays, mon vieux!*» [61, с. 12], у перекладі: «*Les affaires — les affaires! Але ви зараз на вершині кар'єри, mon vieux!*» [33, с. 23].

Фразеологізм "*at the top of the tree*" у переносному значенні означає досягнення найвищого щабля кар'єрного успіху, перебування на вершині професійної ієрархії. У контексті вживання цей вислів виконує не лише функцію констатації статусу персонажа, а й має додаткове емоційне навантаження. Зокрема, супровідне звертання «*mon vieux*», що перекладається як «мій друже» або «старий», надає висловлюванню особливої інтимності, теплоти та неформальності. Така комбінація демонструє глибший рівень соціальної взаємодії між персонажами: з одного боку, – це шанобливе визнання досягнень, з іншого – прояв щирої симпатії та дружнього ставлення. Водночас вона відображає мовну гнучкість авторки, яка вміло поєднує ідіоматичність із психологічною характеристикою героїв. Для перекладача важливо не лише точно передати значення фразеологізму, а й зберегти тональність висловлювання, яка підкреслює як соціальний статус, так і емоційну глибину стосунків.

Національні риси мислення героїв також підкреслюються у висловлюванні: "*In my country,*" he said, "*we come to the point quickly.*" [61, с. 20], у перекладі: «У моїй країні, — сказав він, — ми швидко переходимо до суті справи» [33, с. 38].

Фразеологізм "*come to the point*" передає прямоту й ефективність у спілкуванні, властиву певним національним культурам. У контексті роману це протиставляється затягнутій ввічливості чи обхідним маневрам, властивим

іншим персонажам. Такі мовні деталі допомагають розкрити культурну багатоманітність пасажирів Східного експресу.

Описуючи свою здатність діяти рішуче, один із героїв заявляє: "*I don't think I'm the kind of man to be **caught napping***" [61, с. 21], у перекладі: «Я не з тих, кого можна **застати зненацька**» [33, с. 39].

Фразеологізм "*caught napping*" ідіоматично означає, що людину застали зненацька або вона втратила пильність у критичний момент. У контексті детективного жанру цей вислів набуває особливого значення: він не лише характеризує ситуацію, у якій персонаж виявився непередбаченим до раптового розвитку подій, а й акцентує увагу на необхідності бути постійно напоготові. Таке мовне використання демонструє обачність героя, його вміння вчитися з помилок та адаптуватися до напруженого перебігу подій. У детективному сюжеті, де несподіванки є ключовими для динаміки й інтриги, ця фраза виконує подвійну функцію – сюжетну (створення конфлікту чи напруження) та характерологічну (вияв рис особистості персонажа). Для перекладача важливо не тільки передати буквальне значення, а й відтворити підтекст, що несе цей зворот, зберігаючи атмосферу тривожного очікування і психологічну напругу, властиву жанру.

Ще один приклад передачі внутрішніх процесів через фразеологізм: "*The other could have **had no clue** as to what thoughts were passing in that mind*" [61, с. 21], у перекладі: «Ретчетт ніяк не міг зрозуміти, які **думки роїлися** в його голові» [33, с. 39]

Фразеологізм "*to have no clue*" підкреслює повну неінформованість, відсутність розуміння. Тут передається відчуття загадковості і прихованості думок персонажа, що є важливим для створення атмосфери недовіри й інтриги.

У детективному романі також трапляються побутові вислови, що додають тексту реалістичності. Так, місіс Габбард описує свій досвід подорожі: "*...what she thought of the Turks and their **slipshod ways** and the condition of their roads*" [61, с. 23], у перекладі: «...що вона думає про турків, їхнє **недбальство** та стан їхніх доріг» [33, с. 42].

Фразеологізм *"slipshod ways"* передає значення недбалості, неохайності або безвідповідального ставлення до справ. У конкретному контексті, де його вживає місіс Габбард – типовий образ балакучої й зверхньої американської туристки, цей вислів набуває особливого забарвлення. Йдеться не лише про побутову неорганізованість, а й про критичну оцінку «чужих» звичаїв, що сприймаються героїнею як нижчі чи неприйнятні. Вислів *«slipshod ways»* підкреслює іронічний контраст між культурною пихою персонажа і реальністю, у якій вона перебуває. Крім того, така характеристика надає гумористичного ефекту, оскільки виявляє упередження, стереотипність мислення та неспроможність критично оцінити власні культурні обмеження.

Жаргонізми американської англійської додають легкості й гумору, зокрема у сцені: *"Bumped off" – that is the American expression, is it not?"* [61, с. 31], у перекладі: *«Його „грохнули“, як кажуть американці, еге ж?»* [33, с. 56].

Вживання жаргонізму *"bumped off"* у діалозі створює ефект невимушеності й знижує рівень офіційності, навіть коли мова йде про серйозну тему – вбивство. Такий вибір лексики характерний для американської розмовної мови, особливо у вустах персонажів, які прагнуть виглядати впевненими, дотепними або хочуть дистанціюватися від жахливості події через мовну легкість. У цьому випадку фраза контрастує з офіційною, витонченою мовою Еркюля Пуаро, ілюструючи зіткнення двох мовних реєстрів – формальної британської англійської та невимушеної американської.

Фразеологізм також використовується для показу емоційних реакцій персонажів, наприклад: *"The chef de train looked pained at seeing his theory come to nought"* [61, с. 31], у перекладі: *«Здавалося, chef de train образився, що його теорія звелася нанівець»* [33, с. 56].

Вислів *"come to nought"* ідіоматично передає відчуття марності зусиль і гіркоти від нездійснених надій. У контексті детективного сюжету цей зворот надає репліці психологічної напруги та підкреслює емоційний стан персонажа – залізничного службовця, який, можливо, вперше стикається з розслідуванням і щиро намагається зробити свій внесок. Однак, коли його здогади чи дії не

приносять результату, він переживає розчарування, що робить образ більш людяним і глибоким. Такі моменти в авторському стилі Агати Крісті надають персонажам правдоподібності, демонструють різні рівні залученості у події та формують атмосферу співпереживання.

Заклик відмовитися від невірної ідеї звучить також із фразеологізмом: "**Abandon that idea**, my friend" [61, с. 52], у перекладі: «*Друзе, відкиньте цю ідею*» [33, с. 93]. Такий фразеологізм не лише посилює рішучість висловлювання, але й маркує межу, за якою обговорення теми більше не доречне. Це створює атмосферу авторитетності, демонструючи впевненість і компетентність персонажа, що виступає з такою реплікою.

Така форма вислову посилює відчуття рішучості та остаточності, підкреслюючи, що припущення співрозмовника є помилковим і більше не має обговорюватися. Вона також створює атмосферу авторитетності, де персонаж, який робить цей заклик, проявляє впевненість у своїх словах, що додає йому ваги та значущості в контексті спілкування.

Опис дискомфорту через побутову деталь має легкий гумористичний відтінок: "*I'd put that in a stocking and hidden it under my pillow – which isn't any too comfortable, by the way; **kinda bumpy**, if you know what I mean*" [61, с. 62], у перекладі: «*Бо, бачте, я поклала їх у панчоху й сховала під подушку — це не зовсім зручно, оскільки **подушка тоді горбиста**, якщо ви розумієте, про що я*» [33, с. 107].

Такі висловлювання з побутовими деталями додають життєвості та реалістичності образам героїв, підкреслюючи їх людяність та індивідуальність. Вони також роблять текст більш доступним для читача, додаючи йому легкості та непередбачуваності. Використання таких елементів підсилює гумористичний тон роману, розбавляючи серйозніші теми і додаючи певної невимушеності в діалоги.

Також, інтуїтивне передчуття небезпеки влучно передано через фразеологізм: "*I **had a hunch** about that man, didn't I, Mr. Poirot?*" [61, с. 66], у

перекладі: «*Я ж **нутром** чула цього чоловіка, чи не так, містере Пуаро?*» [33, с. 114].

Фразеологізм "*had a hunch*" відображає спонтанну інтуїцію, яка часто відіграє важливу роль у розгортанні детективної інтриги. В цьому контексті вираз допомагає розкрити важливу рису персонажа – його здатність довіряти своєму внутрішньому чуттю, навіть коли на поверхні здається, що логічні докази ще відсутні. Застосування цього фразеологізму в контексті детективної розповіді підкреслює особливість методів розслідування Еркюля Пуаро, де інтуїція й чуття можуть бути не менш важливими за суворі факти, додаючи додаткової напруги і загадковості до розслідування.

Тепле, дружнє звернення передано у вислові: "*Be easy, mon vieux, I will be most tactful*" [61, с. 79] у перекладі: «***Не переживайте**, mon vieux, я буду максимально тактовним*» [33, с. 133].

Тут фразеологізм "*be easy*" передає заклик заспокоїтися, а звертання "*mon vieux*" надає репліці невимушеного й довірливого тону, характерного для близьких друзів. Цей вислів має не лише комунікативне, а й емоційне навантаження

Щирість і готовність бути відвертим показана через фразеологічний вислів: "*Guess I'd better **come clean***" [61, с. 88] у перекладі: «*Думаю, мені краще розказати все, **як є***» [33, с. 148].

Фразеологізм "*come clean*" має глибоке моральне значення, оскільки він означає визнання правди, коли людина відкрито зізнається у своїх вчинках без приховування фактів чи спроби маніпулювати ситуацією. Вживання цього виразу у текстах детективного жанру, як у романі Агати Крісті, особливо в критичних моментах, підкреслює важливість чесності і морального очищення персонажа.

Фразеологічний образ допомагає краще уявити рух героя: "*Antonio Foscarelli came into the dining-car with a swift, **cat-like tread***" [61, с. 92] " у перекладі: «*Антоніо Фоскареллі швидким **котячим кроком** прийшов у вагон-ресторан*» [33, с. 154].

Порівняння з котом передає легкість, обережність і природну пластичність рухів, що створює яскравий зоровий образ персонажа. У цьому контексті *"cat-like tread"* не лише описує швидкість і точність рухів, а й вказує на певну таємничість і навіть підозрілість цього героя.

Здатність до тонкого психологічного аналізу висловлена у репліці: *"What did I tell you? I have learned to be very acute – to read the face."* [61, с. 92] " у перекладі: «А що я вам казав? Я навчився бути дуже точним у **прочитанні обличч**» [33, с. 156].

Фразеологізм *"read the face"* передає вміння розпізнавати емоції та думки людей за виразом обличчя. Вміння "прочитати" людину лише за її виразом обличчя – це не лише прояв досвіду, а й здатність до тонкого психологічного сприйняття, коли інтуїція і спостережливість стають основними інструментами розкриття істини.

Недружелюбність персонажа описано коротким і влучним висловом: *"He was not sympathetic. A fish"* [61, с. 93] " у перекладі: «Він не був дружелюбним. **Як риба**» [33, с. 158].

Риба, як образ, викликає асоціації з тими, хто має відсутність виразних емоцій або виявляє індиферентність до оточуючих. Її холодний і незворушний вигляд створює враження людини, що не здатна на справжнє співчуття або емпатію.

Прагнення приховати тривогу й підтримати інших розкрито через фразеологічний зворот: *"My dear friend – surely there is no doubt of it? I thought your reassuring manner was only to smooth things over till we are dug out of the snow and the police take charge"* [61, с. 145] " у перекладі: «Я гадав, ваша заспокійлива манера використовувалася лише для того, щоб все трішки згладити, доки нас не відкопають зі снігу, а тоді поліція **візьме все в свої руки**» [33, с. 244].

Тут використано образ *"to smooth things over"*, що передає спробу пом'якшити напружену ситуацію до моменту вирішення проблеми. Цей фразеологізм відображає тактику усунення тертя, конфліктів і стресових

моментів, тимчасово знижуючи гостроту ситуації і даючи змогу людям не відчувати повної напруги. Вираз також вказує на свідоме прагнення створити ілюзію спокою, навіть коли справжні переживання приховані.

Емоційний стан персонажа у несподіваній ситуації передано через опис: *"Oh!" Arbuthnot looked **taken aback**. He eyed Poirot *uneasily* [61, с. 149]" у перекладі: «О! — Арбатнот мав **приголомшений** вигляд. Він неспокійно оглядав Пуаро» [33, с. 251]*

Фразеологізм *"taken aback"* означає бути сильно здивованим або збентеженим. Він допомагає передати стан розгубленості героя, коли несподівана ситуація викликає внутрішню напругу та роздратування. У цьому контексті цей вираз не тільки підкреслює емоційний шок персонажа, але й додає глибини його реакції на обставини, що виникли раптово.

Також, інтуїтивну здатність до розпізнавання прихованих якостей показано через іронічне визнання: *"I am, perhaps, over greedy, but I sense a good **cook instinctively**."* [61, с. 167] у перекладі: «Я підготував для неї пастку, і вона в неї **впала**» [33, с. 281].

В оригіналі натяк йде на вміння миттєво визначати кулінарні здібності, що передає ідею досвіду і тонкого відчуття. У перекладі ж акцент зміщується, і натяк на кулінарні здібності змінюється на метафору пастки, в яку героїня потрапляє. Хоча зміст фрази не зберігається в повному обсязі, все одно залишається присутнім елемент інтуїції та професіоналізму героя.

Отже, фразеологізми у романі «Вбивство у Східному експресі» є важливим засобом створення реалістичного, багатошарового художнього світу. Вони забезпечують емоційне забарвлення, розкривають характери персонажів, відображають соціальні, культурні, національні особливості середовища, у якому розгортається дія, і стають невід'ємною частиною стилю Агати Крісті як майстра детективного жанру.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У результаті проведеного перекладацького аналізу фразеологізмів у романі Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі» було встановлено, що фразеологічні одиниці становлять невід'ємний компонент її індивідуального авторського стилю та виконують складний комплекс художніх, естетичних і комунікативних функцій. Дослідження підтвердило, що фразеологія в детективному дискурсі Крісті є не лише засобом побудови образності, а й важливим інструментом характеротворення, формування інтриги, організації підтексту та відтворення соціокультурного тла епохи.

Проаналізовані приклади показали, що фразеологізми у романі виконують багатофункціональну роль: вони підсилюють психологічну виразність висловлювань, підкреслюють емоційні стани персонажів, репрезентують культурну й національну специфіку мовлення, слугують маркерами соціального статусу, освіченості, темпераменту та життєвого досвіду героїв. Значна частина фразеологізмів реалізує іронічний або гумористичний ефект, що є характерною рисою авторського стилю письменниці та важливою складовою жанру.

Аналіз перекладів засвідчив, що передача фразеологізмів у детективній прозі Крісті потребує поєднання точності, стилістичної чутливості та міжкультурної компетентності. Оскільки багато фразеологічних одиниць мають культурно маркований характер, перекладачеві часто доводиться обирати між збереженням формальної структури вислову, пошуком функціонального відповідника або застосуванням описової трансформації. Вибір перекладацької стратегії значною мірою залежить від прагнення максимально зберегти авторську інтонацію, психологічний підтекст та атмосферу сцени. Окремі приклади свідчать про можливі труднощі та втрати смислів у перекладі, що підтверджує необхідність комплексного підходу до відтворення ідіоматики у художній літературі.

Фразеологізми виявилися важливими засобами відтворення національної мовної картини світу, зокрема британського і американського варіантів

англійської мови, а також засобами моделювання міжкультурної взаємодії персонажів міжнародного поїзда. Вони забезпечують автентичність діалогів і сприяють формуванню багатоголосся тексту. Для перекладача це означає необхідність передавати різноманітні мовні реєстри – від жаргонізмів і розмовних висловів до офіційних конструкцій та елементів іншомовного мовлення.

Отже, фразеологізми у романі «Вбивство у Східному експресі» є структурно і семантично значущими компонентами художнього тексту, що формують його стилістичну цілісність та жанрову специфіку. Переклад цих одиниць вимагає врахування широкого спектра лінгвістичних, культурних і прагматичних чинників. Успішне відтворення фразеологізмів забезпечує збереження авторської манери письма Агати Крісті, а також сприяє адекватному відтворенню емоційного та смислового простору оригінального твору, що визначає його естетичну та інтерпретаційну цінність у контексті української перекладацької традиції.

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У РОМАНІ «ВБИВСТВО У СХІДНОМУ ЕКСПРЕСІ»

3.1. Еквівалентний переклад фразеологізмів: можливості та обмеження

Переклад фразеологізмів є одним з найскладніших аспектів у процесі перекладу художніх творів, зокрема романів Агати Крісті, таких як «Вбивство у Східному експресі». Фразеологізми – це стійкі вирази, значення яких не можна вивести з прямого значення слів, і вони часто мають культурно-залежний контекст. Вони виконують важливу роль у створенні атмосфери, характеристичності персонажів, а також у передачі авторського стилю.

Еквівалентний переклад фразеологізмів передбачає, що перекладач знаходить фрази в мові перекладу, які мають подібне значення і функціональне навантаження. Загалом це дає можливість зберегти точність і передачу культури мови оригіналу, що особливо важливо для текстів, насичених специфічними мовними та культурними контекстами.

Одним із таких прикладів є фразеологізм *"Not to be outdone, M. Poirot replied in kind..."* [61, р. 6], який в перекладі звучить як *"Відмовляючись здаватися, мсьє Пуаро відповідав тим же"* [33, с. 13]. У цьому випадку переклад зберігає основне значення і функцію фрази, що підкреслює рішучість персонажа. Тут важливо зберегти відчуття конкуренції та спротиву, що є характерним для багатьох сцен роману. Фраза *"Not to be outdone"* часто використовується для опису ситуації, коли персонаж свідомо не хоче поступитися іншим у словах чи вчинках, і ця динаміка прихованого змагання є характерною рисою багатьох сцен у романах Агати Крісті. У контексті діалогу мсьє Пуаро з іншим персонажем, така конструкція підкреслює його інтелектуальну гнучкість, гумор і прагнення тримати ініціативу в розмові. Перекладач вдалим чином передає це через дієслово *"відмовляючись"*

здаватися", що зберігає і ситуативний контекст, і психологічну напругу моменту.

Інший приклад – "The downtrodden governess is quite an *exploded myth*" [61, p. 9], де переклад "Зацькована гувернантка – *це міф*" [33, с. 18] є досить точним. Обидва вирази передають іронічне ставлення до соціального стереотипу про пригноблених гувернанток, що також відповідає тематиці роману. В англійському вислові "*exploded myth*" використано стійкий фразеологізм, який означає "*міф, що вже спростований, втратив чинність, виявився вигадкою*". Перекладач обирає нейтральніше, але виразне формулювання – "*це міф*", яке хоч і не містить дієслівної частини "*exploded*", проте за допомогою контексту та інтонаційно-гумористичного забарвлення фрази точно передає авторське ставлення до стереотипу. Важливо й те, що англійське "*downtrodden governess*" – це не просто опис, а відсилання до сформованого в англійській культурі образу покірної, пригніченої виховательки, що страждає в чужому домі. Перекладач уживає термін "*зацькована*", який у цьому контексті вдало передає емоційний відтінок і жалість, водночас дозволяючи зберегти іронічний відступ автора від нав'язаного уявлення.

Фраза "*Les affaires – les affaires! But you, you are at the top of the tree nowadays, mon vieux!*" [61, p. 12] в перекладі "*Les affaires – les affaires! Але ви зараз на вершині кар'єри, mon vieux!*" [33, с. 23] зберігає не лише суть фрази, але й додаткові культурні акценти через використання французького виразу "*mon vieux*". Проте, не завжди є можливість зберегти фразеологізм в оригінальному вигляді через відсутність точного еквівалента в мові перекладу або через культурні відмінності. Деякі фразеологізми можуть бути надто специфічними для певної культури, і в таких випадках перекладач має вирішити, чи краще зберегти їх дослівно, чи адаптувати під культурні особливості мови перекладу.

Наприклад, у фразі "*We come to the point quickly*" [61, p. 20] переклад "*ми швидко переходимо до суті справи*" [33, с. 38] є адекватним, але не передає

емоційної забарвленості і швидкості, яку можна вловити в оригіналі. В англійській мові така конструкція може підкреслювати як впевненість мовця, так і його звичку діяти оперативно, без зайвих вступів. Український варіант є стилістично стриманішим і нейтральнішим, що дещо пом'якшує тон висловлювання, хоча й передає основне повідомлення. Можливо, варто було б використати більш експресивну форму, наприклад, *"переходимо відразу до справи"*, щоб зберегти динамічність і настрій оригіналу.

Англійський фразеологізм *"to be caught napping"* дослівно означає бути застуканим зненацька в момент неуважності або бездіяльності, часто з гумористичним або зневажливим підтекстом. У наведеному контексті він підкреслює впевненість персонажа у власній пильності, водночас додаючи нотку самовпевненої іронії, ніби герой жартома заперечує можливість допустити помилку. Переклад *"застати зненацька"* зберігає зміст, але не передає цілковито легкої, майже кокетливої інтонації оригіналу. Можливо, варіант *"Я не той, хто дримає на посту"* або *"Я не та людина, яку можна зловити на гарячому"* краще передав би як образність, так і підтекст іронії, які притаманні англійському вислову. Такий підхід дав би змогу зберегти не лише логіку висловлювання, а й авторський стиль та настрій персонажа.

Загалом у таблиці 3.1 відображено еквівалентний переклад 10 вибірових фразеологізмів: можливості та обмеження.

Таблиця 3.1

Еквівалентний переклад 10 вибірових фразеологізмів: можливості та обмеження

Номер	Фраза оригінал	Переклад	Можливості	Обмеження
1	"I don't think I'm the kind of man to be caught napping." (p. 21)	Я не з тих, кого можна застати зненацька (с. 39)	Збереження точного змісту, де фраза позначає несприйнятливості до ризиків або загроз.	Втрата гумору та сарказму, який надає особливу легкість англійському варіанту.

Продовження таблиці 3.1

2	*“Bumped off” – that is the American expression, is it not?” asked M. Bouc. (p. 31)	*—Його «грохнули», як кажуть американці, еге ж? — сказав мсьє Бук (с. 56)	Переклад еквівалентного виразу для української аудиторії, збереження стилістики.	Втрата специфічного соціокультурного контексту для англомовних читачів, де вираз може бути менш знайомим.
3	The chef de train looked pained at seeing his theory come to nought (p. 31)	Здавалося, chef de train образився, що його теорія звелася нанівець (с. 56)	Вірно передано зміст емоційного розчарування персонажа.	Втрата деякої емоційної насиченості та глибини в описі почуттів героя.
4	“Abandon that idea, my friend.” (p. 52)	Друже, відкиньте цю ідею (с. 93)	Прямий переклад, що зберігає інтонацію прямого, але ввічливого звертання.	Втрата м'якості або обережності, яка може бути більш виразною в англійському варіанті через контекст діалогу.
5	I had a hunch about that man, didn't I, Mr. Poirot? (p. 66)	Я ж нутром чула цього чоловіка, чи не так, містере Пуаро? (с. 114)	Точний переклад, що зберігає інтуїтивне відчуття персонажа.	Втрата емоційної забарвленості через інші мовні конструкції, які не дають такої ж інтуїтивної відчутності.

Продовження таблиці 3.1

6	“Be easy, mon vieux, I will be most tactful” (p. 79)	—Не переживайте, mon vieux, я буду максимально тактовним (с. 133)	Збереження зворушливості і ввічливості через використання французьких виразів у перекладі.	Втрата того особливого культурного акценту, який дається через французький фразеологізм в оригіналі.
7	“Guess I’d better come clean.” (p. 88)	Думаю, мені краще розказати все, як є (с. 148)	Чіткий переклад значення: визнати правду чи розкрити факти.	Втрата частини неформальності і специфічного гумору, які в оригіналі дають більш розслаблену атмосферу.
8	Antonio Foscarelli came into the dining-car with a swift, cat-like tread (p. 92)	Антоніо Фоскареллі швидким котячим кроком прийшов у вагон-ресторан (с. 154)	Збереження візуальної метафори, що підкреслює характер героя.	Можлива втрата деякої живості у виразі "cat-like", яка може бути більш яскравою в оригіналі.
9	“What did I tell you? I have learned to be very acute – to read the face (p. 92)	—А що я вам казав? Я навчився бути дуже точним у прочитанні облич (с. 156)	Переклад зберігає точність і характерну рішучість Пуаро.	Можлива втрата деякої емоційної глибини, яку в оригіналі має фраза "acute", що також може значати тонкість відчуттів.

Продовження таблиці 3.1

10.	“In my country,” he said, “we come to the point quickly (p. 20)	—У моїй країні, — сказав він, — ми швидко переходимо до суті справи (с. 38)	Переклад дає точне відображення прямолінійності та оперативності культури персонажа.	Втрата мовної простоти та легкості, яка характерна для англійської мови.
-----	--	---	--	---

Джерело: сформовано автором.

Отже, еквівалентний переклад фразеологізмів є необхідним інструментом для збереження значення й атмосферності оригіналу, але він має свої обмеження. Часто важливо не тільки зберегти точність, а й передати стиль, тон і культурні відмінності між мовами. Важливим у цьому процесі є здатність перекладача адаптувати фразеологізм, зберігаючи його сенс і функцію в контексті твору. Агата Крісті в своїх творах використовує фразеологізми, щоб підкреслити характер персонажів, додати гумору та створити атмосферу, тому їхній точний переклад має велике значення для загального сприйняття тексту.

3.2. Аналогові та описові способи перекладу фразеологізмів

Аналогові та описові способи перекладу фразеологізмів є двома важливими методами, що допомагають зберегти точність і виразність перекладу, коли мова йде про фразеологізми, які не мають прямого аналога в цільовій мові. Вибір між ними залежить від контексту, а також від того, чи є можливість знайти у мові перекладу відповідний фразеологізм. Аналоговий переклад полягає у використанні фразеологізмів, які вже існують у мові перекладу і мають схоже значення. У цьому випадку перекладач використовує мовні одиниці, що виконують аналогічну функцію, зберігаючи значення, форму

та стиль оригіналу. Це дозволяє зберегти автентичність і природність тексту, не порушуючи його смислову цілісність.

Загалом у таблиці 3.2 відображено порівняння аналогового і описового перекладу:

Таблиця 3.2

Порівняння аналогового і описового перекладу

Критерій	Аналоговий переклад	Описовий переклад
Тип виразу	Використовуються готові фразеологізми або вирази, що є прямими аналогами в цільовій мові.	Використовуються пояснення або опис для відтворення сенсу виразу, якщо прямий аналог відсутній.
Мова оригіналу	Може включати культурно специфічні вирази або метафори, які мають аналог у цільовій мові.	Застосовується для виразів, які не мають точного аналога в цільовій мові.
Функція	Зберігає стиль і емоційний тон оригіналу, використовуючи фрази, знайомі цільовій аудиторії.	Пояснює значення фразеологізму або образу, зберігаючи зміст і емоційний тон, але без точного аналога.
Культура	Враховує культурні особливості мови перекладу, використовуючи звичні для носіїв мови вирази.	Пояснює культурні специфіки через опис, не завжди зберігаючи культурну деталь, але передаючи сенс.
Легкість для читача	Відповідає вимогам до природності та зрозумілості для носіїв мови.	Може бути більш складним для сприйняття через розгорнуті описи, але точно передає зміст.
Емоційний тон	Зберігає емоційну атмосферу оригіналу, використовуючи відповідні аналоги.	Описовий метод допомагає відтворити емоційний відтінок через пояснення ситуації чи образу.
Точність	Забезпечує точну передачу змісту, коли є відповідний аналог.	Дає точне пояснення сенсу, але може втратити частину емоційної або стилістичної нюансованості.

Джерело: сформовано автором.

Наприклад, у фразі "*Not to be outdone, M. Poirot replied in kind*" [61, p. 6] ми можемо використати аналог в українській мові – "*відмовляючись здаватися*" [33, с. 13]. Цей вираз зберігає зміст оригіналу та передає ідею

змагання, відмови поступитися, що є основною метою фрази. Це яскравий приклад застосування аналогового перекладу, коли перекладач замінює фразеологізм цільової мови сталим виразом, що передає подібну функцію, навіть якщо він не є дослівним відповідником. Таке рішення дозволяє відтворити прагматичну функцію вислову – зокрема, емоційний підтекст та стилістичну динаміку діалогу. При цьому «відмовляючись здаватися» не є фразеологічним кліше у прямому сенсі, але виконує описову роль, створюючи у свідомості читача образ внутрішнього протистояння та інтелектуального суперництва.

З іншого боку, описовий переклад застосовується тоді, коли в мові перекладу немає прямого аналога певного фразеологізму. У таких випадках перекладач змушений пояснювати значення фразеологічної одиниці за допомогою опису. Варто зазначити, що це може бути необхідно, коли вираз є культурно специфічним або має значення, яке неможливо передати через готовий фразеологізм у цільовій мові. Наприклад, фраза "*The downtrodden governess is quite an **exploded myth***" [61, р. 9] перекладається як "*Зацькована гувернантка — **це міф***" [33, с. 18]. Оскільки в українській мові немає прямого еквівалента "*downtrodden governess*", перекладач використовує опис, що передає суть виразу, описуючи її як "*зацьковану*", тобто принижену чи підкорену. Подібним чином, фраза "*slipshod ways*" перекладається як "*недбальство*", оскільки українська мова не має єдиного фразеологізму, що відображав би той самий зміст.

Описовий переклад є корисним, коли фразеологізм має глибокий культурний контекст або коли його неможливо адекватно передати через готовий еквівалент. Наприклад, у виразі "*'**Bumped off**' – that is the American expression, is it not?*" [61, р. 31] переклад "*Його «**грохнули**», як кажуть американці, еге ж?*" [33, с. 56] передає сенс через розмовний вираз, адаптуючи його до реалій української мови. Загалом це дозволяє зберегти емоційний тон і стиль мовлення персонажа, водночас пояснюючи значення терміну для українського читача.

Кожен з методів має свої переваги та недоліки. Аналоговий переклад може зберігати стиль і швидко адаптувати текст до цільової мови, але не завжди можна знайти точний аналог, особливо коли йдеться про унікальні культурні особливості. Описовий переклад дає більше простору для пояснень і гнучкості, однак він може бути більш громіздким і іноді менш емоційно насиченим. Вибір між цими методами часто залежить від контексту, жанру тексту та цільової аудиторії. В кінцевому підсумку, основною метою є точне передавання смислу, настрою та стилю оригінального тексту, щоб забезпечити його правильне сприйняття в іншій культурі.

Аналоговий переклад використовує готові вирази або фразеологізми, які існують у цільовій мові і мають схоже значення. Це дозволяє зберігати колорит оригіналу, оскільки перекладач використовує мовні одиниці, що мають таку ж функцію, що й їхні аналоги в оригінальній мові. Наприклад, у виразі "*I had a hunch about that man, didn't I, Mr. Poirot?*" [61, p. 66] – переклад "*Я ж нутром чула цього чоловіка, чи не так, містере Пуаро?*" [33, с. 114] – вживається фраза "*нутром чула*", яка є аналогом англійського "*hunch*". Вона вживається в українській мові в контексті інтуїтивного відчуття або передчуття, що відповідає змісту оригіналу, і водночас зберігає стиль та емоційний тон висловлювання. Цей підхід дозволяє зберегти динамічність і колорит оригінального тексту, не змінюючи його основної ідеї.

Однак не завжди можна знайти точний аналог, особливо коли мова йде про культурно специфічні вирази або метафори, які не мають прямого відповідника в іншій мові. У таких випадках застосовується описовий переклад, де перекладач пояснює значення фразеологізму або образу словами, що відповідають його сенсу, але не є його прямим еквівалентом. Наприклад, у фразі "*I'd put that in a stocking and hidden it under my pillow – which isn't any too comfortable, by the way; kinda bumpy, if you know what I mean*" [61, p. 62] переклад "*Бо, бачте, я поклала їх у панчохи й сховала під подушку — це не зовсім зручно, оскільки подушка тоді горбиста, якщо ви розумієте, про що я*" [33, с. 107] – є прикладом описового перекладу. Оскільки в українській мові

немає точної метафори, що передає таке відчуття, перекладач використовує опис того, як предмет під подушкою робить її горбистою, зберігаючи ідею незручності, що передається оригінальним виразом.

Іноді описовий переклад може бути надто громіздким, але в таких випадках він допомагає точно передати значення і уникнути непорозуміння, коли культурні та мовні відмінності значно ускладнюють використання аналогів. Наприклад, вираз "*Be easy, mon vieux, I will be most tactful*" [61, p. 79] у перекладі "*—**Не переживайте**, mon vieux, я буду максимально тактовним*" [33, с. 133] зберігає комунікативну мету, а також стиль мови персонажа, додаючи йому відтінок лагідності і водночас розуміння, що йдеться про делікатний підхід до ситуації.

Описовий переклад також використовується для передавання унікальних, важко перекладених культурних елементів, що можуть бути зовсім відсутніми в мові перекладу. Наприклад, вираз "*Antonio Foscarelli came into the dining-car with a swift, **cat-like tread***" [61, p. 92] у перекладі "*Антоніо Фоскареллі швидким **котячим кроком** прийшов у вагон-ресторан*" [33, с. 154] є прикладом того, як описовий переклад передає враження від рухів персонажа через метафору "*котячий крок*", яка передає не тільки швидкість, але й особливу елегантність, що властива котам. Цей опис дає читачеві чітке уявлення про манеру ходи персонажа, не порушуючи значення оригіналу.

Аналоговий переклад передбачає використання готових фраз або виразів, що існують у цільовій мові і мають схоже значення. Такий підхід дозволяє зберегти точність і виразність оригінального тексту, при цьому використовуючи знайомі для читача конструкції. Наприклад, у перекладі "*My dear friend – surely there is no doubt of it? I thought your reassuring manner was only to smooth things over till we are dug out of the snow and the police **take charge***" [61, p. 145] на українську "*Я гадав, ваша заспокійлива манера використовувалася лише для того, щоб все трішки згладити, доки нас не відкопають зі снігу, а тоді **поліція візьме все в свої руки***" [33, с. 244] застосовується аналоговий переклад фрази "*smooth things over*", що у даному контексті означає пом'якшення ситуації або

усунення напруженості. В українській мові існує подібний вираз, що відображає суть оригіналу, зберігаючи природність і зрозумілість для читача.

Але не завжди можна знайти точний аналог у цільовій мові, особливо коли йдеться про культурно специфічні вирази або метафори. У таких випадках застосовується описовий переклад, де перекладач пояснює значення фразеологізму або виразу словами, що найбільш точно передають сенс, навіть якщо це не прямий еквівалент. Описовий підхід дозволяє зберегти зміст і емоційний тон оригіналу, навіть коли немає точного аналога. Наприклад, у фразі "*I am, perhaps, over greedy, but I sense a **good cook instinctively***" [61, p. 167] – переклад "*Я підготував для неї пастку, і вона **в неї втратила***" [33, с. 281] є прикладом описового підходу. У цьому випадку фраза "*sense a good cook instinctively*" не має прямого українського аналога, тому перекладач використовує образ пастки, що влучно передає суть ситуації – персонаж відчуває, як саме "*пастка*" спрацює для іншої людини, навіть не роз'яснюючи цього прямо.

Описовий переклад також широко застосовується для відтворення емоційних чи фізичних станів персонажів, особливо коли це стосується мови, яка має культурну специфіку. У фразі "*Oh! Arbuthnot looked **taken aback**. He eyed Poirot **uneasily***" [61, p. 149] переклад "*О! – Арбатнот мав **приголомшений вигляд**. Він неспокійно оглядав Пуаро*" [33, с. 251] застосовується описовий метод для передачі емоційної реакції персонажа, що важко передати без уточнень в іншій мові. Опис в цьому випадку допомагає відтворити не тільки зовнішній вигляд, але й внутрішній стан героя, що є важливим для розуміння його поведінки.

Загалом вираз "*looked taken aback*" має стислу, але водночас багатозначну структуру, в якій англomовний читач зчитує емоцію здивування, розгубленості або навіть роздратування. Український переклад через фразу "*мав приголомшений вигляд*" розгортає цей сенс, створюючи яскравішу картину, зрозумілу українському читачеві. Такий спосіб особливо корисний у художній літературі, де важливо не лише передати зміст, а й зберегти або навіть посилити

атмосферу сцени, забезпечивши глибше психологічне занурення в наратив. Описовий переклад, таким чином, виступає інструментом авторської інтерпретації, що забезпечує збереження стилістичної повноти тексту в іншомовному середовищі.

Отже, вибір між аналоговим і описовим перекладом залежить від контексту, типу тексту та інтенції автора. Аналоговий переклад є ідеальним, коли є доступний еквівалент в мові перекладу, що зберігає всі нюанси оригінального висловлювання. Описовий же підхід застосовується тоді, коли потрібно максимально точно передати зміст, хоча й вимагає більших зусиль для збереження плавності і природності мови. У кожному випадку важливо не лише зберігати смисл, але й забезпечити, щоб текст був легким і зрозумілим для цільової аудиторії.

3.3. Трансформаційні прийоми при перекладі фразеологічних одиниць

Трансформаційні прийоми перекладу фразеологічних одиниць є важливим аспектом адаптації оригінальних виразів до іншої мови. Загалом це містить різноманітні методи, що дозволяють зберегти основний зміст, але при цьому враховувати лексичні, граматичні та культурні особливості цільової мови. У випадку перекладу художніх текстів важливо не лише передати зміст, а й зберегти атмосферу, стиль і колорит оригіналу. Фразеологізми, які мають своєрідну культурну й мовну специфіку, часто потребують перероблення або адаптації, щоб вони стали зрозумілими та природними для читачів іншої мовної групи.

Розглянемо конкретні приклади фразеологічних одиниць та застосовані трансформаційні прийоми у перекладі.

Наприклад, у фразі "*Not to be outdone*, M. Poirot replied in kind" [61, p. 6] ми можемо використати аналог в українській мові – "*відмовляючись здаватися*" [33, с. 13]. У цьому випадку вираз "*not to be outdone*" означає "не

поступатися". Проте в українській мові для передачі цього значення використовують більш зрозуміле вираження, яке акцентує на непоступливості, зберігаючи тим самим суть і атмосферу оригіналу. Перекладач використовує конструкцію "*відмовляючись здатися*", що є природним аналогом в українській мові й органічно поєднується з іншими частинами речення.

Інший важливий фразеологізм, "*The **downtrodden** governess is quite an exploded myth*" [61, с. 9]. Переклад: "*—О! Ви не маєте так думати. Зацькована гувернантка – **це міф***" [33, с. 18]. Фразеологізм "*exploded myth*" у цьому контексті означає "*міф, що втратив свою актуальність*", тобто міф, який вже не має підстав існувати. Оскільки фраза стосується не просто вигаданого образу, а й побитих стереотипів, в українському перекладі було використано термін "*зацькована гувернантка*", що є більш адекватним в контексті української культурної та соціальної реальності. Таким чином, переклад зберігає зміст, одночасно адаптуючи фразу до більш зрозумілого українському читачу вигляду.

"*Les affaires – les affaires! But you, you are at the top of the tree nowadays, mon vieux!*" [61, с. 12]. Переклад: "*Les affaires — les affaires! Але ви зараз **на вершині кар'єри**, mon vieux!*" [33, с. 23]. Тут використано трансформацію виразу "*at the top of the tree*". В оригінальному англійському контексті це фразеологічне зворотне висловлення означає перебування на найвищому рівні або на вершині чогось, зазвичай кар'єри. В українському перекладі зберігається основне значення, але для більшої природності вираз замінюється на "*на вершині кар'єри*", що є стандартним виразом для передачі ідеї успіху в професійній діяльності.

"*In my country," he said, "we **come to the point quickly**"* [61, с. 20]. Переклад: "*—У моїй країні, — сказав він, — ми швидко **переходимо до суті справи***" [33, с. 38]. У цьому випадку трансформація відбулася через вибір більш знайомого та природного виразу для українського читача. Вираз "*come to the point quickly*" в оригінальному контексті вказує на швидке переходження до суті обговорення чи справи. Український аналог "*переходимо до суті справи*" не лише точний, а й

знайомий, що робить фразу більш зрозумілою для аудиторії. Переклад зберігає основний зміст, водночас роблячи його стилістично відповідним українській мові.

"I don't think I'm the kind of man to be caught napping" [61, с. 21]. Переклад: *"Я не з тих, кого можна застати зненацька"* [33, с. 39]. Фраза *"to be caught napping"* в англійській мові використовується для позначення ситуації, коли людину застали зненацька або виявили в момент неуважності. У цьому перекладі ми бачимо застосування традиційного українського фразеологізму *"застати зненацька"*, який відповідає тому ж значенню. Трансформація тут полягає в тому, що замість дослівного перекладу *"to be caught napping"* перекладач використовує більш звичну для української мови конструкцію, що робить текст легким для сприйняття.

"The other could have had no clue as to what thoughts were passing in that mind" [61, с. 21]. Переклад: *"Ретчетт ніяк не міг зрозуміти, які думки роїлися в його голові"* [33, с. 39]. Фраза *"to have no clue"* є класичним фразеологізмом англійської мови, що вказує на відсутність уявлення чи розуміння чогось. У цьому випадку перекладена фраза *"ніяк не міг зрозуміти"* є рівнозначним виразом в українській мові. Слово *"роїлися"* додає образного значення, яке відображає стан розуму героя, таким чином, зберігаючи емоційне забарвлення оригіналу.

У першому прикладі, коли оригінальний вислів *"no clue"* перекладено як *"роїлися в голові"*, ми спостерігаємо використання метафоричної трансформації. В оригіналі вислів *"no clue"* вказує на відсутність розуміння чи знань, на те, що персонаж не здатен зрозуміти ситуацію чи думки іншої особи. В українському перекладі вибрано метафору *"роїлися в голові"*, яка чудово передає ідею хаосу й незрозумілості внутрішнього стану персонажа. Загалом це вираження має ще й образний відтінок, бо в українській мові *"роїтися"* часто асоціюється з хаотичним рухом, що цілком відповідає значенню оригіналу. Така заміна не лише зберігає зміст, але й робить текст більш природним для українського

читача, що дозволяє краще відчутти емоційну атмосферу, притаманну оригінальному тексту.

Також вираз "*bumped off*" перекладений як "*грохнули*", є прикладом використання сленгового виразу. У оригіналі цей вираз означає "*вбити*", і в перекладі автор вибирає сленгову форму, яка є зрозумілою та популярною в українському розмовному мовленні. Сленгові вирази мають свою специфіку і характер, і для збереження неформального тону оригіналу використання таких форм є доречним. "*Грохнули*" є виразом, що вживається в розмовній мові і, в порівнянні з іншими можливими варіантами, найбільш точно передає не лише зміст, а й атмосферу неформальності, що властива мові персонажів.

Наступний приклад демонструє переклад виразу "*come to nought*", що в оригіналі означає "*не дати результатів*", через український еквівалент "*звелася нанівець*". Перекладач тут обирає фразу, яка природно вписується в український мовний контекст і зберігає зміст оригіналу. "*Звелася нанівець*" – це вираз, що добре передає ідею невдачі, безрезультатності, що є суттю оригіналу. Така трансформація дозволяє не тільки зберегти значення, але й підсилює емоційну складову, оскільки в українському мовному середовищі цей вираз часто використовується для підкреслення повної невдачі чи зникнення певних надій або планів. Вибір саме цієї фрази дозволяє створити логічну і емоційну зв'язність між оригіналом і перекладом, роблячи переклад більш адекватним.

Інший приклад стосується більш простого вислову "*abandon that idea*", який перекладається як "*відкиньте цю ідею*". У цьому випадку не було необхідності в суттєвих змінах, оскільки обидва вирази мають аналогічне значення. Відкидання ідеї, незалежно від того, чи це в англійській, чи в українській мові, завжди виражає відмову або непотрібність. Використання прямого перекладу дозволяє зберегти не тільки точність, але й природність мови. Оскільки вирази обох мов є синонімічними, це дозволяє передати тонку ввічливість або навіть легку емоційну відстань, яку несуть обидва вислови.

Останній приклад із метафорою "*kinda bumpy*", що перекладається як "*горбиста подушка*", є ще одним прикладом збереження образності через

адаптацію. Оригінальний вираз описує незручність через "*bumpy*" – слово, яке вказує на нерівність або дискомфорт. У перекладі використано образ "*горбиста подушка*", який природно вписується в українську мову і дозволяє передати цей же відчутний дискомфорт. Загалом це не лише лексична заміна, а й адаптація образу, яка робить текст зрозумілим для читача і зберігає виразність оригіналу. Вибір саме цього виразу дозволяє створити аналогічний емоційний ефект у перекладі, роблячи його більш виразним і життєвим для українського сприйняття.

У перекладі фразеологізмів важливим аспектом є не лише точність передачі значення, але й збереження стилістичних та емоційних нюансів оригіналу. Одним із основних методів досягнення цієї мети є використання трансформаційних прийомів, які допомагають адаптувати фразеологічні вирази до особливостей мови перекладу.

У виразі "*He was not sympathetic. A fish*" [61, p. 93], перекладеному як "*Він не був дружелюбним. Як риба*" [33, с. 158], ми бачимо трансформацію, де англійський вираз "*a fish*" переноситься в українську мову через образ риби, що символізує бездушність і відсутність емоцій. В англійській мові вираз "*a fish*" вказує на людину, яка є холодною та емоційно відстороненою. Оскільки в українській мові немає прямого еквівалента для цього фразеологізму, перекладач обирає метафору "як риба", що допомагає зберегти оригінальний сенс, але водночас адаптує вираз до культури та мови українців. Така зміна дозволяє читачеві краще сприйняти образ, який у контексті перекладу виглядає природно.

Наступний приклад, де фраза "*My dear friend – surely there is no doubt of it? I thought your reassuring manner was only to smooth things over till we are dug out of the snow and the police **take charge***" [61, p. 145], перекладена як "*Я гадав, ваша заспокійлива манера використовувалася лише для того, щоб все трішки згладити, доки нас не відкопають зі снігу, а тоді поліція **візьме все в свої руки***" [33, с. 244], демонструє використання трансформацій для збереження контексту та емоційної напруги. У цьому випадку, англійське вираження "*to smooth things*

over" означає спробу вирішити конфлікт або залагодити непорозуміння. В українському перекладі вибрано вираз "*трішки згладити*", що є природним еквівалентом у мові, однак зберігає ідею пом'якшення конфліктної ситуації. Таким чином, переклад базується на граматичній та лексичній адаптації, що дозволяє зберегти емоційну атмосферу і природність мови.

У прикладі, де "*Arbuthnot looked **taken aback***" [61, р. 149] перекладається як "*Арбатнот мав приголомшений вигляд*" [33, с. 251], ми бачимо використання трансформації для збереження емоційної виразності фразеологізму. Вираз "*taken aback*" в англійській мові означає здивування або шок. Перекладач обирає вираз "*мав приголомшений вигляд*", що точно передає емоційний стан персонажа і адаптує його до української мови. Загалом це дозволяє зберегти не лише точність значення, але й зрозумілість для читача, який може легко співвіднести цей стан з відповідною емоцією у своїй культурі.

У прикладі: "*I am, perhaps, over greedy, but I sense a **good cook instinctively***" [61, р. 167], перекладений як "*Я підготував для неї пастку, і вона в неї втратилася*" [33, с. 287], є прикладом зміщення контексту та зміни метафоричного виразу. Оригінальний вислів говорить про інстинктивне відчуття людини, здатної оцінити добре приготовану їжу. Проте у перекладі вибрано більш метафоричний вислів – "*підготував для неї пастку*", що змінює контекст і дозволяє яскравіше підкреслити хитрість і задум персонажа. Така зміна робить переклад більш експресивним і додає нові емоційні барви, зберігаючи оригінальну інтенцію.

Отже, трансформаційні прийоми при перекладі фразеологічних одиниць виконують важливу функцію адаптації оригінальних текстів до мовної культури цільової аудиторії. Використання таких прийомів дозволяє зберегти не лише лексичну точність, а й атмосферу, колорит та емоційне забарвлення оригіналу. У наведених прикладах переклад фразеологізмів було здійснено за допомогою таких трансформацій, як заміна, адаптація, та еквівалентність, що дозволяє досягти максимальної природності та зрозумілості для українських читачів

3.4. Перекладацькі труднощі та типові помилки при відтворенні фразеологізмів у детективах Агати Крісті

У романах Агати Крісті важливу роль відіграє використання фразеологізмів та ідіом, які не лише пожвавлюють мову персонажів, а й надають їй глибшого значення, створюючи національний, соціальний та емоційний контекст. В англомовному оригіналі ці звороти звучать природно й виразно, тоді як у перекладі українською мовою важливо не лише зберегти зміст, але й адаптувати його з урахуванням культурних особливостей, лексичних ресурсів та ритму мови.

Романи Агати Крісті, зокрема її всесвітньо відоме «Вбивство у «Східному експресі», вирізняються не лише детективною інтригою, майстерною побудовою сюжету та психологічною глибиною персонажів, а й надзвичайно колоритною мовною тканиною. Стиль Агати Крісті – це поєднання влучного гумору, вивірених інтонацій, культурних алюзій та характерної англійської фразеології, яка оживлює мовлення героїв і додає тексту живого пульсу. Саме тому переклад її творів, особливо у фрагментах, насичених ідіоматичними зворотами, є складним, але водночас надзвичайно захопливим завданням. Перекладач мусить бути не лише грамотним мовознавцем, а й тонким стилістом, здатним зберегти авторський тембр, атмосферу та характер персонажів.

Наприклад, у сцені, де Еркюль Пуаро не бажає поступатися співрозмовнику, з'являється вираз "*Not to be outdone*", який дослівно означає "*не дозволити себе перевершити*". Фраза, що підкреслює рішучість і прагнення героя утримати свою перевагу в кожному діалозі. В українському перекладі цей вираз звучить як "*відмовляючись здаватися*". Це не тільки зберігає основну ідею, але й підсилює змагальний дух ситуації, у якій персонаж прагне довести свою перевагу над іншими, навіть у найменших моментах. Такий переклад чудово передає емоційний підтекст, при цьому зберігаючи природність і переконливість мовлення.

Іронічний підтекст простежується і в репліці, де один із персонажів згадує стереотипи щодо гувернанток. У класичній англійській мові фраза "*The downtrodden governess is quite an **exploded myth***" [61, р. 9] створює уявлення про застарілий, вже неактуальний образ жінки, котра підкоряється і є безправною. Український варіант цієї фрази – "*зацькована гувернантка – **це міф***" [33, с. 18] – не лише точно передає зміст, але й вдало зберігає саркастичне забарвлення оригіналу. Загалом це дозволяє читачеві зрозуміти не тільки те, що міф про слабку жінку вже зруйновано, але й те, що самі герої змінюють своє бачення стосунків між чоловіками і жінками, що є важливим контекстом для розуміння соціальних змін у той період.

У іншому епізоді, під час діалогу між мсьє Бугом і Пуаро, використовується англійський ідіоматичний вираз "*at the top of the tree*", який означає перебування на вершині професійної драбини. У перекладі він трансформується у "*на вершині кар'єри*", що є адекватною заміною і зрозумілою для українського читача. Цей вираз у обох мовах має метафоричний характер і чудово передає досягнення та успіх, які герой здобув у своїй професії. Перекладач не тільки зберігає основний зміст, але й успішно передає символічне значення, яке закладено в цьому виразі.

Деякі ідіоми вказують на риси національного характеру. Так, вислів "*In my country, we **come to the point quickly***" [61, р. 9] перекладається як "*У моїй країні ми швидко **переходимо до суті справи***" [33, с. 38]. Такий варіант не лише зберігає зміст, а й підкреслює національні риси характеру героя – прагматичність, прямолінійність та відсутність схильності до розлогих пояснень. В українському контексті це звучить природно і водночас допомагає глибше зрозуміти героїв через їхнє мовлення, адже ці слова свідчать про певну культуру та спосіб мислення, притаманний людям тієї країни.

Фраза "*I don't think I'm the kind of man to be **caught napping***" [61, р. 21], яка дослівно означає "*не думаю, що мене можна **застати зненацька***" [33, с. 39], відображає самовпевненість і уважність Пуаро. Він підкреслює свою обережність і здатність передбачати події, тому його вираз завжди має на меті

показати його розсудливість. В українському перекладі ця фраза звучить як "я не з тих, кого можна застати зненацька". Цей варіант зберігає тон і рішучість героя, дозволяючи читачеві краще відчувати, що Пуаро завжди готовий до будь-яких несподіванок і здатний вчасно реагувати на них.

Ще один приклад – вираз "*passing in that mind*", який у перекладі звучить як "які думки роїлися в його голові" [33, с. 39]. Тут ідіома зберігає метафоричність оригіналу, однак український варіант дозволяє передати психологічну напругу, що характерна для персонажа в той момент. Перекладач вмілого передає атмосферу моменту, коли герой переживає складні внутрішні переживання, зокрема, перебуваючи в стані роздумів чи конфлікту. Така лексична адаптація демонструє вміння не лише передати зміст, а й атмосферу, що панує в конкретній сцені.

У сцені, де місіс Габбард скаржиться на організацію подорожі, з'являється вираз "*slipshod ways*", який характеризує недбале ставлення до обов'язків. Перекладач передає це як "недбальство", і хоча переклад менш образний, він точно відповідає змісту та емоційному тону фрази. Це є прикладом того, як перекладач може відходити від буквального перекладу для того, щоб зберегти природність і лаконічність вислову в іншій мові.

Особливу розмовну барвистість має американізм "*bumped off*", що вживається для позначення вбивства. У перекладі його замінено на "його *грохнули*, як кажуть американці" [33, с. 56]. Така передача дозволяє зберегти жаргонну, трохи грубувату стилістику оригіналу, але водночас дозволяє підкреслити культурні відмінності в англомовних країнах. Також це допомагає розкрити особливості персонажів, їхнє ставлення до певних ситуацій і вираження емоцій.

Коли теорія одного з персонажів виявляється хибною, використовується вислів "*come to nought*", який у перекладі звучить як "звелася нанівець". Це переклад, який чітко передає розчарування, безнадію та крах ілюзій, що відчуються персонажем, коли він усвідомлює свою помилку. Такий переклад

допомагає створити у читача відчуття розчарування, яке ідеально поєднується з контекстом сцени.

Зрештою, у сцені, де Пуаро категорично відкидає певну думку, англійське "*Abandon that idea*" передається українським "*відкиньте цю ідею*". Цей варіант перекладу не тільки зберігає силу висловлювання, але й підкреслює категоричність, з якою герой звертається до співрозмовника. Загалом це дозволяє передати особливість Пуаро як людини, яка завжди впевнена в своїх рішеннях і не терпить сумнівів чи непотрібних розмов.

Зокрема, уважне зіставлення оригінального англійського тексту та українського перекладу дає змогу простежити, як майстерно адаптовані численні фразеологізми, котрі могли би втратити смислову вагу при буквальному перекладі. Наприклад, у сцені, де персонаж жартівливо каже: "*I'd put that in a stocking and hidden it under my pillow – which isn't any too comfortable, by the way; kinda bumpy, if you know what I mean*" [61, p. 21], ми бачимо не лише побутовий образ іронічного приховування речей, а й характерне для американського варіанту англійської легко-грайливе ставлення до серйозної ситуації. Перекладач вдало передає це, обираючи варіант: «я поклала їх у панчохи й сховала під подушку – це не зовсім зручно, оскільки **подушка тоді горбиста**». Тут збережено як буквальный образ, так і інтонаційну легкість, уникаючи при цьому надмірної буквральності, яка б обтяжувала сприйняття.

Ще яскравіше адаптаційна майстерність простежується у трансформації ідіоми "*I had a hunch about that man, didn't I, Mr. Poirot?*" [61, p. 66]. В оригіналі маємо зворот "*have a hunch*", який дослівно можна перекласти як «мати передчуття». Проте в українському варіанті переклад звучить як «*нутром чула*», що не тільки наближає мовлення персонажа до природної української розмовної мови, а й надає фразі емоційної виразності. Загалом це приклад того, як адекватна локалізація значно посилює виразність діалогу, зберігаючи індивідуальність мовлення героїв.

Часто у творах Крісті трапляються репліки, які побудовані на розмовному або сленговому варіанті англійської мови. Скажімо, вислів "*Guess I'd better*

come clean" [61, p. 88], який можна було би передати як «мабуть, мені варто зізнатися», український перекладач адаптує до більш уживаної форми – «мені краще розказати все, як є». Тут видно не лише збереження змісту, а й увагу до інтонаційної плавності та природності мовлення персонажа. У такому перекладі збережено важливу рису – неформальність та легкий елемент каяття, що дуже важливо для правильної передачі емоційного стану.

Цікавою є і практика залишення окремих мовних маркерів, які мають національне походження. Наприклад, у фразі "*Be easy, mon vieux, I will be most tactful*" [61, p. 79] ми бачимо використання французького звертання "*mon vieux*", що буквально означає «мій старий», але несе відтінок приятельської доброзичливості. Перекладач не адаптує це звертання українським відповідником, а залишає оригінальну форму: «*Не переживайте, mon vieux, я буду максимально тактовним*» [33, с. 133], що дозволяє зберегти автентичність мовлення персонажа, національну приналежність і соціальний контекст.

Інші образні звороти також збережено з максимальною точністю і стилістичною відповідністю. Наприклад, опис сцени: "*Antonio Foscarelli came into the dining-car with a swift, cat-like tread*" [61, p. 88] – це не просто констатація факту появи героя, а деталізований портрет його манери ходити, що додає йому тваринної пластичності й натякає на потенційне приховування чогось. У перекладі – «*швидким котячим кроком*» ця характеристика збережена візуально і стилістично, водночас не втрачаючи художньої виразності.

У фінальній частині роману маємо приклад дипломатичності Пуаро у фразі: "*I thought your reassuring manner was only to smooth things over till we are dug out of the snow and the police take charge*" [61, p. 145]. В українському варіанті — «заспокійлива манера... щоб *все трішки згладити*» [33, с. 244] - передано не лише зміст, а й тональність, із якою вимовлено цю репліку: делікатність, обережність, такт.

Особливої уваги заслуговує і спосіб, у який перекладач передає гумор Пуаро, зокрема його самоіронію й харизму. Наприклад, вислів "*I am, perhaps,*

over greedy, but I sense a good cook instinctively" [61, p. 167]. дослівно натякає на інстинктивне чуття до хорошої кухні, однак у перекладі ця фраза отримує інший відтінок – «я підготував для неї пастку, і вона **в неї втратила**» [33, p. 281], що змінює зміст, але повністю відповідає логіці розвитку сцени. Це є прикладом ситуації, коли буквальна точність поступається художній доцільності: переклад повинен бути не калькою, а самостійною інтерпретацією, що працює на загальний задум автора.

Отже, фразеологія в романі «Вбивство у «Східному експресі»» - не просто прикраса, а засіб глибшого занурення у світ персонажів, їхню національну і психологічну природу. Вдалий український переклад зберігає цю фразеологічну палітру, роблячи акцент на природності мовлення, емоційності, іронії та внутрішній логіці висловлювань. Завдяки цьому український читач не лише розуміє сюжет, а й отримує повноцінне естетичне задоволення від стилю Агати Крісті – в усій його мовній розмаїтості.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У третьому розділі було здійснено комплексний аналіз основних стратегій та способів перекладу фразеологічних одиниць у романі Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі», що дозволило встановити як переваги, так і обмеження різних методів відтворення фразеологізмів українською мовою. Проведене дослідження засвідчило, що фразеологізми відіграють ключову роль у створенні стилістичної та емоційної палітри твору, тому їхній переклад потребує комплексного підходу, який враховує не лише мовні, а й культурні, прагматичні та комунікативні чинники.

По-перше, еквівалентний переклад продемонстрував свою ефективність за умови наявності у мові перекладу усталеного відповідника, який повністю або частково зберігає семантику та функціональне навантаження оригінальної одиниці. Аналіз прикладів показав, що цей спосіб дозволяє максимально точно передати значення фразеологізму, однак іноді призводить до втрати емоційних, стилістичних або культурних нюансів, властивих мовленню персонажів Крісті.

По-друге, встановлено, що аналоговий та описовий переклад є ефективними у тих випадках, коли у мові перекладу відсутній прямий відповідник фразеологізму. Аналоговий переклад дозволяє відтворити стиль і емоційний тон оригіналу за допомогою подібних зворотів, усталених у цільовій мові. Натомість описовий спосіб забезпечує точну передачу змісту, хоча іноді робить вислів громіздкішим та менш експресивним. У романі Крісті ці два способи часто комбінуються, оскільки значна частина фразеологізмів має виразно культурну маркованість, що потребує адаптації.

По-третє, застосування трансформаційних прийомів (лексичних, граматичних, семантичних, стилістичних) дало змогу адаптувати складні або культурно специфічні фразеологізми до норм української мови. Встановлено, що найпоширенішими трансформаціями у перекладі роману є заміна, конкретизація, генералізація, модуляція, часткова або повна перефраза. Усі ці прийоми дають змогу перекладачеві зберегти загальний зміст вислову, водночас

підлаштовуючи його до стилістичних норм цільової мови та очікувань українського читача.

По-четверте, у процесі аналізу виявлено типові труднощі та помилки перекладу, що виникають при роботі з фразеологізмами у детективному дискурсі. Серед них: буквальний переклад стійких виразів, що спотворює зміст; втрата іронії, емоційності або культурного підтексту; зміщення авторського смислу; стилістична невідповідність мовленню персонажа; надмірне спрощення складних мовних образів. Дослідження показало, що саме уникнення таких помилок є ключовим для успішної передачі ідіостилу Агати Крісті.

Загалом підсумовуючи результати дослідження, можна стверджувати, що переклад фразеологічних одиниць у романі «Вбивство у Східному експресі» вимагає поєднання різних перекладацьких стратегій, серед яких жодна не є універсальною. Успішний переклад можливий лише за умов: уважного аналізу контексту, порівняння функцій фразеологізму у вихідному та цільовому тексті, урахування національно-культурної специфіки та прагматичного наміру автора. Виважене застосування еквівалентного, аналогового, описового перекладу та трансформацій дає можливість зберегти художню цілісність та стилістичну виразність твору, забезпечуючи автентичне сприйняття детективного тексту українським читачем.

ВИСНОВКИ

Визначено, що фразеологічні одиниці становлять важливу складову мовної системи, оскільки поєднують у собі лексичне, семантичне, стилістичне та культурне наповнення. Їхнє вивчення є актуальним як у лінгвістичному, так і в перекладознавчому аспектах, адже фразеологізми відображають національно-культурні особливості носіїв мови, ментальні стереотипи, історичний досвід та світогляд. У перекладі вони виступають особливо складним об'єктом, бо часто не мають прямих відповідників у мові перекладу, вимагаючи застосування різних стратегій: від пошуку еквівалентів і аналогів до калькування, контекстуальної заміни чи описового перекладу. Вибір способу відтворення фразеологізмів залежить від стилістики, жанру тексту, функціонального навантаження ФО, а також глибини міжкультурної компетенції перекладача.

Схарактеризовано, що сучасне мовознавство пропонує різноманітні підходи до класифікації фразеологічних одиниць, кожен з яких висвітлює певний аспект цієї складної мовної підсистеми (від семантики та граматики до функціонального навантаження й тематичної належності). Така багатогранність класифікаційних моделей свідчить про глибоку інтеграцію фразеологізмів у мовну картину світу, а також про їхню ключову роль у збереженні культурної пам'яті народу, що зумовлює подальшу актуальність їх наукового вивчення в різних галузях гуманітарного знання.

Зазначено, що переклад фразеологізмів у художній літературі є складним і багаторівневим процесом, що потребує від перекладача не лише мовної компетенції, але й культурної обізнаності, креативності та стилістичної чутливості. Успішна передача фразеологічних одиниць вимагає збереження їх значення, емоційної експресії, образності й функціонального навантаження, що зумовлює використання різноманітних перекладацьких стратегій (від пошуку фразеологічних відповідників до адаптації та трансформації). Тільки творчий і виважений підхід дозволяє зберегти ідейну цілісність тексту та наблизити читача до глибини культурного контексту оригіналу.

Проаналізовано, що переклад детективної літератури є складним і відповідальним процесом, що вимагає від перекладача не лише мовної компетентності, а й глибокого розуміння жанрових особливостей, культурного контексту, термінології та стилістики оригіналу. Вибір перекладацьких стратегій, таких як адаптація, локалізація, трансформація, має бути обґрунтованим і спрямованим на збереження напруги, логіки сюжету та автентичності мовлення персонажів. Лише за умов такого комплексного підходу можна досягти адекватного й художньо переконливого перекладу, який забезпечить читачеві повноцінне занурення у світ детективного твору.

Досліджено, що у романі Агати Крісті «Вбивство у Східному експресі» фразеологізми відіграють важливу роль у створенні художнього світу: вони надають мовленню персонажів емоційної виразності, відображають національні особливості, поглиблюють портретні характеристики та допомагають передати атмосферу часу й місця дії. Завдяки ідіоматичним виразам, таким як *"not to be outdone"*, *"downtrodden governess"*, *"at the top of the tree"* чи *"caught napping"*, авторка майстерно демонструє внутрішні якості героїв, соціальні зміни й культурну багатоманітність. Фразеологізми виконують функцію підсилення підтексту, роблять діалоги живими й динамічними, а також створюють додатковий гумористичний або напружений настрій у різних сценах роману.

Проаналізовано, що фразеологічні одиниці в романі Агати Крісті «Murder on the Orient Express» відіграють важливу роль у розвитку сюжету та характеристиці персонажів, додаючи тексту емоційної глибини та культурного колориту. Вони використовуються для підкреслення психологічних рис героїв, відображення соціальних стосунків та культурних відмінностей, а також для створення атмосферної напруги, властивої детективному жанру. Завдяки фразеологізмам, такі аспекти, як конкуренція, таємничість, гумор та інтуїція, стають виразнішими, що підвищує загальну ефективність наративу та допомагає краще зрозуміти внутрішній світ персонажів.

Схарактеризовано, що еквівалентний переклад фразеологізмів є важливим інструментом для збереження значення, атмосфери та культурних особливостей

оригіналу, однак він має свої обмеження. Перекладач повинен знаходити баланс між точністю та адаптацією фраз до мовних і культурних контекстів, що може призвести до втрати певних нюансів, гумору або емоційної глибини. У творах Агати Крісті фразеологізми виконують важливу роль у формуванні образів персонажів і створенні певної атмосфери, тому їх правильний переклад важливий для збереження авторського стилю та ефекту на читача.

Досліджено, що у процесі перекладу фразеологізмів важливим є вибір стратегії, яка дозволяє зберегти як лексичне значення, так і емоційний колорит оригіналу. Основні підходи – аналоговий та описовий. Аналоговий переклад використовує еквіваленти у мові перекладу, що дозволяє зробити текст природним для носіїв мови. Однак, у разі культурних відмінностей, коли немає точних аналогів, застосовують описовий переклад. Цей метод дозволяє точно передати зміст, хоча іноді втрачається емоційне забарвлення фразеологізмів. Вибір стратегії залежить від контексту, жанру та аудиторії, і важливо знайти баланс між точністю і природністю перекладу, щоб зберегти автентичність і виразність тексту.

Зазначено, що трансформаційні прийоми при перекладі фразеологічних одиниць є важливим інструментом для досягнення адекватності та природності перекладу, оскільки дозволяють зберегти не лише зміст, а й стилістичне, емоційне й культурне забарвлення оригінального тексту. Завдяки використанню різних трансформацій (заміна, уточнення, адаптація, метафоричне перетворення або застосування відповідників із подібним значенням) перекладач може ефективно передати авторський задум та створити текст, що звучатиме органічно в умовах цільової мови.

Наголошено на тому, що переклад фразеологізмів у детективах Агати Крісті є складним завданням, оскільки ці мовні одиниці часто мають специфічне культурне та історичне забарвлення, що відображає характерний стиль авторки. Типові труднощі виникають через відсутність прямих відповідників у мовах перекладу, а також через різницю в мовних конвенціях та суспільних контекстах, що формують значення фразеологізмів. Однією з

основних проблем є буквальний переклад, який часто призводить до втрати не лише змісту, а й емоційного забарвлення, що є важливим у контексті детективного жанру, де кожен нюанс може впливати на сприйняття персонажів або розвитку сюжету. З іншого боку, надмірна локалізація може змінити атмосферу твору та порушити його автентичність, особливо коли перекладач намагається адаптувати фразеологізми до місцевих реалій. Успішний переклад таких одиниць потребує від перекладача гнучкості та творчого підходу: потрібно зберегти оригінальний зміст, але при цьому врахувати особливості мови і культури перекладу.

CONCLUSIONS

It is determined that phraseological units (PUs) constitute an important component of the language system, as they combine lexical, semantic, stylistic, and cultural content. Their study is relevant in both linguistic and translation aspects, since PUs reflect the national and cultural features of native speakers, mental stereotypes, historical experience, and worldview. In translation, they represent a particularly complex object because they often lack direct equivalents in the target language, requiring the application of various strategies: from finding equivalents and analogs to calque, contextual substitution, or descriptive translation. The choice of method for rendering PUs depends on the stylistics, the genre of the text, the functional load of the PU, and the depth of the translator's intercultural competence.

It is characterized that modern linguistics offers diverse approaches to the classification of phraseological units, each of which highlights a certain aspect of this complex linguistic subsystem (from semantics and grammar to functional load and thematic affiliation). Such a multifaceted nature of classification models testifies to the deep integration of phraseological units into the linguistic worldview, as well as their key role in preserving the cultural memory of the nation, which determines the continued relevance of their scientific study in various fields of humanitarian knowledge.

It is noted that the translation of phraseological units in fiction is a complex and multi-level process that requires the translator not only linguistic competence but also cultural awareness, creativity, and stylistic sensitivity. Successful rendition of phraseological units requires preserving their meaning, emotional expression, imagery, and functional load, which necessitates the use of diverse translation strategies (from searching for phraseological counterparts to adaptation and transformation). Only a creative and balanced approach allows for the preservation of the textual integrity and brings the reader closer to the depth of the original's cultural context.

It is analyzed that the translation of detective literature is a complex and responsible process that requires the translator not only linguistic competence but also a deep understanding of genre specifics, cultural context, terminology, and the stylistics of the original. The choice of translation strategies, such as adaptation, localization, and transformation, must be substantiated and aimed at preserving the tension, plot logic, and authenticity of the characters' speech. Only under such a comprehensive approach can an adequate and artistically convincing translation be achieved, which ensures the reader's full immersion in the world of the detective work.

It is researched that in Agatha Christie's novel *Murder on the Orient Express*, phraseological units play an important role in creating the artistic world: they give the characters' speech emotional expressiveness, reflect national peculiarities, deepen portrait characteristics, and help convey the atmosphere of the time and place of action. Thanks to idiomatic expressions, such as "not to be outdone", "downtrodden governess", "at the top of the tree" or "caught napping", the author skillfully demonstrates the inner qualities of the characters, social changes, and cultural diversity. PUs perform the function of reinforcing subtext, making dialogues lively and dynamic, and also creating an additional humorous or tense mood in various scenes of the novel.

It is analyzed that phraseological units in Agatha Christie's novel *Murder on the Orient Express* play an important role in the plot development and characterization, adding emotional depth and cultural colour to the text. They are used to emphasize the psychological features of the characters, reflect social relations and cultural differences, and also to create the atmospheric tension characteristic of the detective genre. Due to PUs, aspects such as competition, mystery, humour, and intuition become more expressive, which increases the overall effectiveness of the narrative and helps to better understand the inner world of the characters.

It is characterized that the equivalent translation of phraseological units is an important tool for preserving the meaning, atmosphere, and cultural features of the original, but it has its limitations. The translator must find a balance between

accuracy and adaptation of phrases to linguistic and cultural contexts, which may lead to the loss of certain nuances, humour, or emotional depth. In Agatha Christie's works, PUs play an important role in forming character images and creating a certain atmosphere, so their correct translation is essential for preserving the author's style and effect on the reader.

It is researched that in the process of translating phraseological units, the choice of a strategy that allows for the preservation of both the lexical meaning and the emotional colour of the original is important. The main approaches are analogous and descriptive. Analogous translation uses equivalents in the target language, which allows the text to sound natural to native speakers. However, in case of cultural differences, where no exact analogs exist, descriptive translation is applied. This method allows for the accurate conveyance of meaning, although sometimes the emotional colour of the PUs is lost. The choice of strategy depends on the context, genre, and audience, and it is important to find a balance between the accuracy and naturalness of the translation to preserve the authenticity and expressiveness of the text.

It is noted that transformational techniques in the translation of phraseological units are an important tool for achieving adequacy and naturalness of translation, as they allow for the preservation of not only the content but also the stylistic, emotional, and cultural colour of the original text. Through the use of various transformations (substitution, clarification, adaptation, metaphorical conversion, or the use of counterparts with similar meaning), the translator can effectively convey the author's intent and create a text that sounds organic in the target language.

It is emphasized that the translation of phraseological units in Agatha Christie's detective novels is a complex task, as these language units often carry a specific cultural and historical colour, reflecting the author's characteristic style. Typical difficulties arise from the lack of direct counterparts in the target languages, as well as from the difference in linguistic conventions and social contexts that shape the meaning of PUs. One of the main problems is literal translation, which often leads to the loss of not only meaning but also emotional colour, which is important in the

context of the detective genre, where every nuance can affect the perception of the characters or the plot development. On the other hand, excessive localization can change the atmosphere of the work and violate its authenticity, especially when the translator tries to adapt PUs to local realities. Successful translation of such units requires flexibility and a creative approach from the translator: the original meaning must be preserved while considering the peculiarities of the target language and culture.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абабілова Н. М. Класифікація фразеологічних одиниць у вітчизняних та зарубіжних лінгвістичних дослідженнях. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна*. 2014. Вип. 44. С. 23-25. <https://lingvj.oa.edu.ua/articles/2014/n44/7.pdf>
2. Аккурт В. Літературний стиль автора при перекладі художньої літератури. *Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі: Міжнародний журнал*. Випуск 3. Харбін: Харбінський інженерний університет, 2020. С. 12-14. <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/10886/1/Akkurt.pdf>
3. Алексєєва О. Б. Деякі аспекти дослідження фразеологізмів, що містять топоніми, у курсі країнознавства Великобританії. *Записки з романо-германської філології*. 2016. Вип. 2. С. 3-10. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=zrgf_2016_2_3
4. Англо-український фразеологічний словник [укл.: К. Т. Баранцев]. Київ, 2005. 1056 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Barantsev_Kostiantyn/Anhlo-ukrainskyi_frazeolohichnyi_slovnyk/
5. Балабуха, К. В. Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до навчання старшокласників фразеології : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Катерина Володимирівна Балабуха; наук. кер. С. В. Боднар; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2007. 21 с. <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/1587>
6. Білоус Н. В. Структурно-семантичні та стилістичні особливості німецьких фразеологічних одиниць (на матеріалі лексикографічних словників). *International journal of philology*. 2020. Vol. 11. № 4. С. 70-77. https://philologicalscience.com.ua/web/uploads/pdf/article_Bilous_4_2020.pdf

7. Бєлова О. Метонімізовані мовні одиниці в аспекті перекладу (на матеріалі англomовного художнього дискурсу). *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки : зб. наук. праць*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2024. №38. С. 42-55.

<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/19816/1/Belov%20d0%b0.pdf>

8. Бодик О.П., Рудакова Т.М. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл., Київ: Центр учб. літ., 2011. С. 25-46. https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0000593

9. Бойко В. М., Давиденко Л. Б. Фразеологічна одиниця як об'єкт перекладу. *Цифровий репозитарій Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. 2011. Вип.8. С. 286-289. https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/16383/Boyko_Davydenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y

10. Боса Т. С. Художній переклад у сучасному мовознавстві. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки : зб. наук. праць*. Одеса: Астропринт, 2010. № 11. С. 5-11.

<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/9422/1/Bosa%20T.%20S..pdf>

11. Ваніна Г. В. Особливості фразеологічного фонду іспанської мови з топонімічним компонентом. *Нова філологія*. 2013. № 57. С. 109-111. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=Novfil_2013_57_32

12. Вівич К. Фразеологія як лінгвістична наука. Класифікація фразеологічних одиниць. Актуальні проблеми іноземної філології і лінгводидактики

[Електронне видання] : зб. наук. ст. здобувачів вищої освіти ф-ту інозем. філології Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [редкол.: Т. В. Подуфалова (голов. ред.) та ін.]. – Харків : [б. в.], 2022. Вип. 4. С. 62–65. <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/077cadfc-d25d-450d-a464-01b7f326d659>

13. Гарапко, В. І. Структурно-семантичне функціонування термінів у художній літературі (на матеріалі твору Дж.К. Ролінг). *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Карпатська вежа, 2017. № 23 (18). С.57-62. <http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/handle/123456789/2641>

14. Гончарук Н. А. Теоретико-методичні засади утворення фразеологічних одиниць з топонімічним компонентом (на матеріалі німецької мови). *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна*. 2013. Вип. 37. С. 90-93. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nznuoaf_2013_37_31

15. Горіна Ж. Д. Жанрово-стильові і мовні атрибути літератури жахів "Легенди про безголового" А. Кокотюхт. *Лінгвістика й лінгводидактика: здобутки і перспективи розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців (м. Одеса, 01-02 грудня 2023 р.)* : зб. тез / редкол. Т. О. Євтушина та ін. Одеса: ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2023. С.40–47. <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/18474>

16. Дашкова В. В. Зоосемічні фразеологічні одиниці як аспект вивчення лексики української мови іноземними студентами. *Актуальні питання слов'янського мовознавства* / відп. ред. О.О. Ілясов. Вип. XIX. Одеса : Homeless Publishing, 2024. С. 157-165. <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/21170>

17. Дружина Т. А. Психолінгвістичний підхід до аналізу художнього твору (на матеріалі уривка з роману М. L. Stedman “The light between oceans”). *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного*

університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки : зб. наук. праць. Одеса: Астропринт, 2019. № 28. С. 86-94.
<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/8555/1/Druzhyna%20Tetyana%202019.pdf>

18. Дружина Т. А. Синтаксичні особливості перекладу художньої літератури (на матеріалі роману Джона Фаулза “Колекціонер”). *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки* : зб. наук. праць. Одеса: Астропринт, 2018. № 26. С. 67-74.
<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/8574/1/Druzhina%20c%20Serebrakov%20a.pdf>

19. Дуброва А. С., Трофімчук В. М. Дослідження особливостей перекладу англійських фразеологізмів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2014. Вип. 2. С. 209-212. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=VZhDU_2014_2_43

20. Дуднік Г. Труднощі перекладу фразеологізмів на англійську мову. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2021. Вип 35, том 7. С. 73-76.
https://aphn-journal.in.ua/archive/35_2021/part_7/35-7_2021.pdf#page=73

21. Іванченко М., Барнич І., Мармуляк А. Особливості перекладу фразеологізмів у детективних творах А. Крісті *Львівський філологічний часопис*:зб. наук. праць. № 9. 2021. С. 95 – 100.
<https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/8639>

22. Євтушина Т. О. Етнічна ідентифікація мовця у вигуківих фразеологічних одиницях прози Марії Матіос. *Записки з українського мовознавства*. 2017. Вип. 24(1). С. 278-284. <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/8882>

23. Жарікова Ю. В. Семантична класифікація фразеологічних одиниць (на матеріалі румейської, новогрецької та української мов). *Актуальні проблеми науки та освіти* : зб. матеріалів XXVI підсумкової наук.-практ. конф. викладачів

МДУ, 2011. С. 372-373.
https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/53/3/Aktualni_problemy_XII_I_2011.pdf#page=372

24. Калужська Л. О. Особливості англомовного перекладу фразеологічних одиниць в українських політичних текстах. *Вісник Запорізького національного університету (філологічні науки)*, 2019. №2. С. 82-85.
<https://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/8828/1/%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D1%83%D0%B6%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F%20%D0%97%D0%9D%D0%A3%202019.pdf>

25. Камінська В. С. Теоретичні дослідження фразеологічних одиниць у сучасній лінгвістиці. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 9. Сучасні тенденції розвитку мов*. Випуск 5: збірник наукових праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. С. 122-128.
<https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/3683?show=full>

26. Капніна Г. І. Проблема фразеологічної еквівалентності у перекладі (на матеріалі оригіналу та перекладу українською мовою роману Е. М. Ремарка "На західному фронті без змін"). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9 : Сучасні тенденції розвитку мов*. 2015. №. 12. С. 90-96.

27. Класифікація фразеологічних одиниць у сучасній мовознавчій науці. 2014. URL: https://lingvoportal.blogspot.com/2014/01/blog-post_11.html (дата звернення: 15.04.2025).

28. Копера А. М. Методика дослідження особливостей відтворення концептів-емоцій у перекладах українською мовою англомовних художніх творів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Scientific bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky* : наук. журнал. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2021. № 3 (136). С. 111-119.
<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/12985/1/Koper%20%b0.pdf>

29. Корольова Т. М. Особливості перекладу порівнянь з англійської мови на українську. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки* : зб. наук. праць. Одеса: Астропринт, 2012. № 14. С. 178-184. <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/9151/1/Korolyova%20T.%20M.%2c%20Mogilevsky%20V.%20I.%2c%20Rovenskykh%20G.%20O.%202012.pdf>

30. Корольова Т. Ченьюї та особливості їх перекладу. *Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі: Міжнародний журнал*. Випуск 5. Харбін : Харбінський інженерний університет, 2019. С. 20-21. <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/10921>

31. Краснобаєва-Чорна Ж. Ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць у словнику фразеологічних термінів сучасної української мови. *Лінгвістичні студії*. 2011. Вип. 22. С. 289-298. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=lingst_2011_22_60

32. Кревсун, Я. Основні шляхи перекладу фразеологічних одиниць. *Перекладацькі інновації : матеріали V Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції*, м. Суми, 12-13 березня 2015 р. / Редкол.: С.О. Швачко, І.К. Кобякова, О.О. Жулавська та ін. Суми : СумДУ, 2015. С. 71-72. <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/39226/1/Krevsun.pdf>

33. Крісті А. Вбивство у «Східному експресі». Харків: КСД, 2017. 289 с.31

34. Кушнірова Т.В., Пругло А.О., Сенчук О.О. Особливості авторського стилю. *Молодий вчений*, 2019. №5. С.174-177. https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/5766/1/%D0%9A%D1%83%D1%88%D0%BD%D1%96%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%9F%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%BB%D0%BE_%D0%A1%D0%B5%D0%BD%D1%87%D1%83%D0%BA.pdf

35. Любимова С. А. Труднощі перекладу художнього тексту : конспект лекцій для здобувачів вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем за

спеціальністю: 035 Філологія (035041 германські мови і літератури (переклад включно): Одеса: Університет Ушинського, 2024. 54 с.
<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/20752/1/Lyubymova.pdf>

36. Маяцька Я. Специфіка відтворення кінесики у перекладі англійського художнього тексту українською мовою. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки* : зб. наук. праць. Одеса : Інформаційно-видавничий центр університету ім. К. Д. Ушинського, 2021. № 33. С. 421-438.
<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/15662/1/Mayatska%2c%20Deorditsa%2c%20%20Vakula.pdf>

37. Мельник Л. А. Еквівалентність перекладу польських фразеологізмів українською мовою : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра : спец. 035 Філологія / наук. кер. В. В. Остапчук ; Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024. 77 с.
<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/26350>

38. Мова. Свідомість. Концепт: зб. наук. статей / відп. ред. О. Г. Хомчак. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2019. Вип. 9. 244 с.
<https://eir.kristti.com.ua/storage/app/uploads/public/676/2c2/355/6762c2355ec54475362909.pdf#page=98>

39. Молчко О. О. Художнє порівняння як категорія перекладознавства (на матеріалі української та англійської мов): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Оксана Орестівна Молчко; наук. кер.: Б. М. Задорожний, О. В. Дзера; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2015. 256 с.
<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/1097/1/%d0%9c%d0%be%d0%bb%d1%87%d0%ba%d0%be%20%d0%9e%d0%ba%d1%81%d0%b0%d0%bd%d0%b0%20%d0%9e%d1%80%d0%b5%d1%81%d1%82%d1%96%d0%b2%d0%bd%d0%b0.pdf>

40. Новікова Т. В. Переклад фразеологізмів крізь призму теоретичних досліджень. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна*. 2015. Вип. 52. С. 203-207. <http://www.irbis->

nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=Nznuoaf_2015_52_71

41. Оренчак О. О. Жанровий код англійського класичного детективу. *Теорія та практика аналізу художнього тексту: сучасні вектори досліджень* : збірн. наук. статей. Одеса : Університет Ушинського, 2023. С. 82-92. <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/18446/1/Orenchak%2c%20Kokhanyuk.pdf>

42. Петровська, Н. М. Особливості перекладу фразеологічних одиниць у романі Коллін Гувур «Залишся, якщо кохаєш». *Закарпатські філологічні студії* / редкол.: І. М. Зимомря (голов. ред.), М. М. Палінчак, Ю. М. Бідзіля та ін. Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", 2023. Т. 1. Вип. 32. С. 142–147. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/64231>

43. Постольник А. О., Ребрій О. В. Фразеологізми з антропонімом як об'єкт англо-українського перекладу. *Теоретичні та прагматичні проблеми перекладознавства* : Збірник студентських статей. Вип. 13. Харків : НТМТ, 2012. 204 с. <https://foreign-languages.karazin.ua/resources/cdcfb26ed89fbb0939466a4dbf3b6034.pdf>

44. Потапова, А. Є. Відтворення стилістичних засобів у перекладі дитячої художньої літератури (на матеріалі укр., нім. та рос. перекладів творів Дж. К. Ролінг) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Анна Євгенівна Потапова; наук. кер. М. Л. Іваницька; ДЗ "Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського". Одеса, 2001. 20 с. <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/799/1/Potapova.aref.pdf>

45. Ребрій О.В. Сучасні концепції творчості у перекладі. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с. <https://foreign-languages.karazin.ua/resources/a28dc3bfe2522ad80245ccdf2ad02789.pdf>

46. Стоянова Т. В. Особливості комунікативно-рівноцінного перекладу художнього тексту (на матеріалі повісті А Чена “Король шахів” в перекладі з

китайської англійською та українською). *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки* : зб. наук. праць. Одеса: Астропринт, 2018. № 26. С. 139-148.
<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/8582/1/Stoyanova%2c%20Chernopiatova.pdf>

47. Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації: Збірник наукових праць / За заг. ред. В. В. Жуковської, В. О. Папіжук – Житомир: Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2017. 508 с.
<http://eprints.zu.edu.ua/26311/1/%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D1%96%D1%82%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%202017%20%282%29.pdf#page=284>

48. Тарасова А.В. Відтворення англійських компаративних фразеологізмів інтенсифікаторів в українських перекладах. Львівський філологічний часопис. 2018. № 3. С. 253-257. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=lvphj_2017_3_55

49. Тищенко О. Прагмеми, етносимволи та лінгвокультуреми у художньому перекладі. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки* : зб. наук. праць. Одеса: Інформаційно-видавничий центр університету ім. К. Д. Ушинського, 2021. № 32. С. 130-148.
<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/11927/1/Tyshchenko.pdf>

50. Тікан Я. Фразеологічні засоби вираження культурної ідентичності представників англійської та української лінгвокультур. *Вісник НТУУ «КПІ». Філологія. Педагогіка* : збірник наукових праць. 2017. Вип. 10. С. 50–53.
<https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/69046124-292b-4d6e-b0c9-f63cda300334/content>

51. Топащенко Т. О. Структурно-граматична організація фразеологічних одиниць у гумористичних творах С. Олійника та О. Вишні. *Теорія та практика аналізу художнього тексту: сучасні вектори досліджень* : збірн. наук. статей. Одеса: Університет Ушинського, 2023. С. 184-198.
<http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/18458>

52. Турица О. Експресивні засоби в англomовній художній літературі та особливості їх перекладу (на матеріалі перекладу оповідання Е. А. По «Золотий жук» українською мовою). *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки* : зб. наук. праць. Одеса : Астропринт, 2022. № 35. С. 128-138.
<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/16847/1/Turitsa.pdf>

53. Узакова О. Методи перекладу в детективній літературі: виклики та стратегії. URL: https://lingvoportal.blogspot.com/2014/01/blog-post_11.html (дата звернення: 15.04.2025).
<https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/d7736a2d-f066-4d08-9832-cab977349e5a/content>

54. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови : посібник / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко; М-во освіти і науки України, Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ: Альма-матер, 2005. 399 с. <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002043>

55. Федоренко С. Лінгвостилістичний аспект дослідження фразеологізмів у романі Люсі-Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів». *Advanced Linguistics*. 2020. № 6. Р. 57-61. <https://ela.kpi.ua/items/3e5b5d3b-5bc7-48f8-9a3a-7fa3173f501e>

56. Федорко Я. А. Варіативність відображення англomовних емоційних одиниць у перекладі художнього твору (українською, російською, китайською мовами). *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки* : зб. наук. праць. Одеса: Астропринт, 2018. № 27. С. 233-243.
<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/8634/1/Fedorko.pdf>

57. Фразеологічний словник української мови / АН України, Ін-т укр. мови ; [уклад.: В. М. Білоноженко та ін., редкол.: Л. С. Паламарчук (голова) та ін.]. Київ : Наук. думка, 1993. Кн. 1 . 1993. 528 с. https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002213

58. Фразеологічні одиниці у сучасній лінгвістиці. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 7 (25). С. 458–466. <https://repo.knmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ee9edf41-e01f-4e78-865e-5d0f795e898b/content>

59. Франчук Н. Л. Поздрань Ю. В. Семантична класифікація українських фразеологізмів із компонентом-зоонімом (на матеріалі " Українсько-російського словника" А. Ніковського). *Вчені записки Таврійського національного університету імені ВІ Вернадського*. 2019. Т. 30 (69), № 1. С. 38-42. <https://lingvj.oa.edu.ua/articles/2014/n44/7.pdf>

60. Цепенюк Т.О. Відтворення авторських перетворень компаративних фразеологічних одиниць інтенсифікуючого значення українською мовою. *Studia Methodologica: науковий збірник*. Тернопіль: ТНПУ, 2011. Вип. 32. С. 67-71. <https://ukrliteratura.com/uploads/posts/files/1/9/6/4/9/19649.pdf#page=67>

61. Christie A. *Murder on the Orient Express*. 171 p.

62. English Idioms Phrases and Expressions that we Use Daily with their Meanings and Origins Explained.URL: <http://www.phrases.org.uk> (дата звернення: 25.04.2025).

63. Havryliuk Natalia Classification of interlinguistic phraseological relations in the chinese and ukrainian languages / Natalia Havryliuk // *Modern vectors of science and education development in China and Ukraine (中国与乌克兰科学及教育 前沿研)*: International annual journal. Odesa: South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky; Harbin : Harbin Engineering University, 2022. Issue 8. P. 16-22. <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/15397>

64. Kovalenko L., Martynyuk A. English container metaphors of emotions in Ukrainian translations. *Advanced Education*. 2018, Вип.10. Р. 190–197.
http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=novocv_2018_10_28
65. Kövecses, Z. *Metaphor: A practical introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2002. 285 p.
https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/kovecses_z_metaphor_a_practical_introduction.pdf?id=51f87bdd-ad35-4018-a05c-5f0d1fe0b5e2
66. Oxford living dictionaries. URL: <https://en.oxforddictionaries.com> (дата звернення: 25.04.2025).
67. Pavelieva A.K. The peculiarities of translation of phraseological units in the works by M. V. Gogol into English (as exemplified in the «Ukrainian» stories). *Молодий вчений*. 2019. № 5.1 (69.1). С. 164-167.
<https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PolNTU/5780>
68. The American Heritage Dictionary of Phrasal Verbs. Published by Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company. URL: <https://ahdictionary.com> (дата звернення: 25.04.2025).
69. The 5 th International scientific and practical conference —Topical issues of modern science, society and education|| (November 28-30, 2021) SPC —Sci-conf.com.ua||, Kharkiv, Ukraine. 2021. 2101 p.
file:///C:/Users/admin/Downloads/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8_%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B0_%D0%A5%D0%B0%D1%80%D0%BA%D1%96%D0%B2-28-30.11.21.pdf
70. Ziling G., Letian W., & Biyu W. Translation Strategies for Detective Novels in China: A Historical and Methodological Review. *Journal of Critical Studies in Language and Literature*, 2025. №6(2). С 57-76.
<https://jcsll.gta.org.uk/index.php/home/article/view/338>

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця фразеологізмів у романі «Вбивство у Східному експресі» та їх перекладів

Фразеологізм оригінальною мовою	Переклад
Not to be outdone , M. Poirot replied in kind...(p. 6).	Відмовляючись здаватися, мсьє Пуаро відповідав тим же (с. 13).
“Oh! you mustn’t think that. The downtrodden governess is quite an exploded myth (p. 9).	—О! Ви не маєте так думати. Зацькована гувернантка— це міф (с. 18).
“Les affaires – les affaires! But you, you are at the top of the tree nowadays, mon vieux!” (p. 12).	Les affaires — les affaires! 1 Але ви зараз на вершині кар’єри , mon vieux! (с. 23).
“In my country,” he said, “we come to the point quickly (p. 20).	—У моїй країні, — сказав він, — ми швидко переходимо до суті справи (с. 38).
“I don’t think I’m the kind of man to be caught napping . (p. 21).	Я не з тих, кого можна застати зненацька (с. 39).
The other could have had no clue as to what thoughts were passing in that mind (p. 21).	Ретчетт ніяк не міг зрозуміти, які думки роїлися в його голові (с. 39).
...Mrs. Hubbard’s first journey to the East, and what she thought of the Turks and their slipshod ways and the condition of their roads (p. 23).	...місіс Габбард на Схід, що вона думає про турків, їхнє недбальство та стан їхніх доріг (с. 42).
“ ‘ Bumped off ’ – that is the American expression, is it not?” asked M. Bouc. (p. 31).	—Його « грохнули », як кажуть американці, єге ж? — сказав мсьє Бук (с. 56).
The chef de train looked pained at seeing his theory come to nought (p. 31).	Здавалося, chef de train образився, що його теорія звелася нанівець (с. 56).
“ Abandon that idea , my friend.” (p. 52).	Друзе, відкиньте цю ідею (с. 93).

I'd put that in a stocking and hidden it under my pillow – which isn't any too comfortable, by the way; kinda bumpy , if you know what I mean (p. 62).	Бо, бачте, я поклала їх у панчошу й сховала під подушку — це не зовсім зручно, оскільки подушка тоді горбиста , якщо ви розумієте, про що я (с. 107).
I had a hunch about that man, didn't I, Mr. Poirot?" (p. 66).	Я ж нутром чула цього чоловіка, чи не так, містере Пуаро? (с. 114).
" Be easy , mon vieux, I will be most tactful (p. 79).	— Не переживайте , mon vieux, я буду максимально Тактовним (с. 133).
"Guess I'd better come clean ." (p. 88).	Думаю, мені краще розказати все, як є (с. 148).
Antonio Foscarelli came into the dining-car with a swift, cat-like tread (p. 92).	Антоніо Фоскареллі швидким котячим кроком прийшов у вагон-ресторан (с. 154).
"What did I tell you? I have learned to be very acute – to read the face (p. 92).	—А що я вам казав? Я навчився бути дуже точним у прочитанні обличч (с. 156).
He was not sympathetic. A fish ." (p. 93).	Він не був дружелюбним. Як риба (с. 158).
My dear friend – surely there is no doubt of it? I thought your reassuring manner was only to smooth things over till we are dug out of the snow and the police take charge (p. 145).	Я гадав, ваша заспокійлива манера використовувалася лише для того, щоб все трішки згладити, доки нас не відкопають зі снігу, а тоді поліція візьме все в свої руки (с. 244).
"Oh!" Arbuthnot looked taken aback . He eyed Poirot uneasily. (p. 149).	—О! — Арбатнот мав приголомшений вигляд . Він неспокійно оглядав Пуаро (с. 251).
Poirot cleared his throat (p. 160).	Пуаро прокашлявся (с. 267).
I am, perhaps, over greedy, but I sense a good cook instinctively (p. 167).	Я підготував для неї пастку, і вона в неї втрапила (с. 281).